

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος διπλωματικής εργασίας
**Δημοσιογραφική ηθική και δεοντολογία. Συγκριτική
ανάλυση κωδίκων δεοντολογίας σε διεθνές επίπεδο,
ιδιαιτερότητες της Ελλάδας**

Γιαννοπούλου Ερατώ

Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλειος Βαμβακάς

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2021

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Δημοσιογραφική ηθική και δεοντολογία. Συγκριτική ανάλυση
κωδίκων δεοντολογίας σε διεθνές επίπεδο, ιδιαιτερότητες της
Ελλάδας

Γιαννοπούλου Ερατώ

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Βασίλειος Βαμβακάς

Συν-Επιβλέποντες Καθηγητές:

Χρήστος Φραγκονικολόπουλος

Δέσποινα Χρονάκη

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2021

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους καθηγητές μου για το υψηλό επίπεδο γνώσεων που μας προσέφεραν αυτά τα δύο χρόνια του μεταπτυχιακού, οι οποίοι παρά τον χαρακτήρα της εκπαίδευσης μας ως εξ αποστάσεως ήταν πάντα άμεσα παρόντες, πρόθυμοι και επαρκείς.

1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αφορά τη δημοσιογραφική ηθική και δεοντολογία. Στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται ως έννοια και επιχειρείται να αναδειχθεί η σημασία της ύπαρξής της. Το δεύτερο μέρος εστιάζει στην έκταση που καταλαμβάνει σε συγκεκριμένες χώρες με πολιτικές και θρησκευτικές διαφορές λαμβάνοντας υπόψη και την ιστορική τους εξέλιξη. Στο τρίτο μέρος αναπτύσσεται ο κώδικας δεοντολογίας στην Ελλάδα, ερευνάται η ελευθερία του δημοσιογράφου να ακολουθεί τη δημοσιογραφική ηθική ενώ αναλύεται και το νομικό πλαίσιο της χώρας ως παράμετρος της ελευθερίας στην άσκηση της δημοσιογραφίας. Στόχος της εργασίας είναι η ανάδειξη του ρόλου της ηθικής και δεοντολογίας στη σύγχρονη δημοσιογραφία, η σύγκριση της έκτασης της και της σημασίας που της αποδίδεται σε διαφορετικά καθεστώτα και κουλτούρες και η ανάλυση της ελληνικής πραγματικότητας. Έναυσμα για την εκπόνηση της εργασίας αποτέλεσε η διαπίστωση ότι σε θεωρητικό επίπεδο η δημοσιογραφική ηθική και δεοντολογία κατοχυρώνει σε μεγάλο βαθμό τα στοιχεία που αποτελούν πυλώνες της δημοκρατίας, αλλά στην πράξη τα όρια της εφαρμογής ή της καταπάτησης της δεν είναι πάντα ευδιάκριτα. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν για τη σημασία που αποδίδεται στη δημοσιογραφική ηθική και δεοντολογία είναι ότι αποτελεί αντανάκλαση της γενικότερης κατάστασης της εκάστοτε κοινωνίας, καθώς και της πολιτικής κάθε χώρας. Αυτό που συνάγεται είναι ότι η φιλοσοφική της αντιμετώπιση ως θεωρητικής έννοιας δεν είναι εύκολο να αποτυπωθεί στην ίδια ένταση και στην πράξη. Οι παράγοντες που συνηγορούν σε αυτό είναι διάφοροι και όλοι εξίσου σημαντικοί. Ως κυριότεροι αναδεικνύονται η πολιτική κατάσταση μιας χώρας ως προϋπόθεση ελευθερίας για την εφαρμογή της, ο δημοσιογράφος ως μονάδα και η κοινωνία ως αποδέκτης.

Λέξεις – Κλειδιά

Δημοσιογραφική ηθική, κώδικας δεοντολογίας, ΗΠΑ, Ρωσία, Τουρκία, δημοσιογραφία

ABSTRACT

This dissertation is regarding journalism ethics and deontology. The first part of the paper focuses on the development of this concept and an attempt to determine the importance of its existence. The second part of the paper concentrates on its extent in particular countries with different political systems and religions and taking their historical development under consideration. The third part presents the Greek code of ethics, and investigates journalist's freedom to follow journalism ethics, while it analyses the country's legal framework as a parameter for freedom of practicing journalism. The scope of the dissertation is to promote the role of ethics and deontology in modern journalism, to compare its extent and importance in different regimes and cultures and to analyze the Greek reality.

The stimulation behind this dissertation was the realization that on a theoretical level journalism ethics and deontology, to a great degree, secure the elements which form the pillars of democracy, but in practice the limits of its implementation or infringement are not clear. The conclusions that emerge regarding the meaning associated with journalism ethics and deontology are that it reflects the general conditions of the respective societies, and their politics. It is moreover inferred that treating it from a philosophical perspective as a theoretical concept is not easy to be captured in the same intensity in practice. The factors that contribute to this are numerous and equally important. The main contributing factors are proving to be the political situation in each country which works as a precondition to freely implement journalism ethics and deontology, the journalist as a unit, and the society as a recipient.

Keywords

Journalistic ethics, code of ethics, USA, Russia, Turkey, journalism

Περιεχόμενα

1.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.Εισαγωγή	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
2. Δεοντολογία και ηθική	
2.1 Δεοντολογία και ηθική στη δημοσιογραφία.....	9
2.2. Γιατί η ηθική είναι κρίσιμη για τη Δημοκρατία.....	9
2.3.1010.....	10
2.4.131313	
3.171717	
3.1.171717	
3.1.1.171717	
3.2.212121	
3.2.1α212121	
3.2.1β Η πραγματικότητα στη Ρωσία- Σύγκριση με τη δύση.....	27
3.2.2α292929	
3.2.2β Η περίπτωση της Τουρκίας σε ότους δεοντολογίας της Δυτικής Δημοσιογραφίας.....	34
4.363636	
4.1.363636	
4.2.37Οι επιπτώσεις της εμπορευματοποίησης στη δημοσιογραφία	37
4.2.1 Επιδράσεις στο επαγγελματικό σύστημα αξιών.....	38
4.2.2 Η κρίση της ελληνικής Δημοσιογραφίας.....	39
4.3.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	
4.4.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.	

1.Εισαγωγή

Το να γράφεις για την ηθική, ειδικά στο πλαίσιο της δημοσιογραφίας δεν είναι εύκολο καθήκον, κυρίως επειδή η ίδια η ιδέα έχει γίνει ένα κλισέ που πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι δεν υπάρχουν πολλά να πουν για αυτό. Το πρόβλημα, ωστόσο, είναι ότι πολλοί από εμάς ξεχνάμε γιατί, πρώτον, η δημοσιογραφία (περισσότερα από πολλά άλλα επαγγέλματα) αναμένεται να είναι μια ηθική πρακτική.

Η ηθική ως όρος που αφορά στην κοινωνία, αποτελεί οδηγό για το τι είναι σωστό και λάθος και γνώμονα για τη λήψη αποφάσεων. Η ηθική είναι θεμελιώδης στο να παρέχει στους ανθρώπους μια ορθολογική κατεύθυνση για υπεύθυνη συμπεριφορά στην κοινωνία. Καθώς η βιομηχανία των ΜΜΕ συνεχίζει να αλλάζει και να αναπτύσσεται, οι επαγγελματίες των ΜΜΕ μπορούν να αντιμετωπίσουν αχαρτογράφητα εδάφη, τα οποία ενδέχεται να θέσουν υπό αμφισβήτηση τις ικανότητές τους να λαμβάνουν ηθικές και ορθολογικές αποφάσεις. Ο ρόλος της δεοντολογίας στις βιομηχανίες των επικοινωνιών και των μέσων ενημέρωσης είναι ιδιαίτερα σημαντικός λόγω του διάχυτου ρόλου αυτών των οντοτήτων στη σύγχρονη κοινωνία. Ο δημοσιογράφος, για παράδειγμα, έχει τη δύναμη να παρακινήσει τους ανθρώπους να κατανοήσουν καταστάσεις βασισμένες στο πώς θα αποφασίσει να απεικονίσει μια ιστορία ή μια ιδέα. Αυτή η σημαντική ευθύνη επιβάλλει δεοντολογική συμπεριφορά από επαγγελματίες των ΜΜΕ μέσω της ηθικής και ορθολογικής λήψης αποφάσεων.

Καθώς η επιρροή των μέσων ενημέρωσης προς την κοινωνία συνεχίζει να ενισχύεται, η δεοντολογική συμπεριφορά αυτών των βιομηχανιών είναι σκόπιμο να μετράται και να παρακολουθείται με βάση ηθικές θεωρίες και συστήματα. Σε παγκόσμιο επίπεδο παρά τις διαφορές μεταξύ των συστημάτων των μέσων ενημέρωσης, αυτά συγκλίνουν ολοένα και περισσότερο. Ωστόσο, οι διαφορές τους παραμένουν σε πολλές περιπτώσεις μεγάλες ιδιαίτερα μεταξύ των χωρών της δύσης και της ανατολής, ως ακόμη μία παράμετρος των μεγάλων διαφορών κουλτούρας. Σκοπός της εργασίας είναι η ανάλυση της δημοσιογραφικής ηθικής και

δεοντολογίας και η εφαρμογή τους σε χώρες με διαφορετικά κοινωνικά, πολιτικά και θρησκευτικά δεδομένα, όπως οι Η.Π.Α., η Ρωσία, η Τουρκία και η Ελλάδα.

2. Δεοντολογία και ηθική

2. 2.1. Δεοντολογία & Ηθική στη Δημοσιογραφία

Οι σύγχρονες κοινωνίες βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στον νομοθέτη για την υπαγόρευση του τρόπου λειτουργίας των πολιτών στο πλαίσιο του κοινωνικού συστήματος, τον οποίο ταυτόχρονα και κατευθύνουν στην πρόοδο και την εξέλιξη. Οι κοινωνίες αυτές αποτελούνται από σύνολα ατόμων, ομάδων και ιδρυμάτων που αλληλοεπιδρούν και μοιράζονται διάφορα κοινά πρότυπα, πολιτιστικές πρακτικές και κοινωνικές αξίες. Οι πολίτες συνεχώς και εξελικτικά δημιουργούν νέα εργαλεία και διαδικασίες για τη ζωή, τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο που με την σειρά τους όμως αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες αλληλεπιδρούν. Οι νέες τεχνολογίες ευνοούν ένα περιβάλλον μαζικής ανταλλαγής πληροφοριών και συγκέντρωσης, το οποίο αλλάζει τον τρόπο ανταλλαγής υλικών και γνώσεων. Οι βιομηχανίες επικοινωνιών και μέσων ενημέρωσης επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την τεχνολογική πρόοδο, τους παρέχονται νέες ευκαιρίες και αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις. Ωστόσο, καθώς οι βιομηχανίες επικοινωνιών και ΜΜΕ εξακολουθούν να κυριαρχούν στους δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους, οι σύγχρονες κοινωνίες αντιμετωπίζουν νέα ζητήματα που αφορούν τη συμπεριφορά αυτών των_εξαιρετικά_διαδεδομένων_διαύλων_Στο πλαίσιο αυτό, το ζήτημα της δεοντολογίας και της σωστής λήψης αποφάσεων αποκτά πρωταρχική σημασία.

2.2 Γιατί η Ηθική είναι κρίσιμη για τη Δημοσιογραφία;

Η δημοσιογραφία θεωρείται η τέταρτη εξουσία για δύο βασικούς λόγους: Πρώτον, η δημοσιογραφία αναμένεται να ενημερώσει το κοινό έτσι ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν στη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων ως ενημερωμένοι πολίτες και όχι αυτοματοποιημένα σύμφωνα με τις εντολές μιας συγκεκριμένης ελίτ, ούτε ως χειραγωγημένες μάζες που κάνουν αυτό που αναμένεται να κάνουν.

Και δεύτερον, η δημοσιογραφία είναι ο φύλακας του δημοκρατικού συστήματος που ελέγχει εάν οι άλλες τρεις εξουσίες: το κοινοβούλιο, η κυβέρνηση και τα δικαστήρια εκτελούν σωστά τις εργασίες τους ή όχι.

Λόγω αυτών των ρόλων της δημοσιογραφίας που είναι απαραίτητοι για τη σωστή λειτουργία ενός δημοκρατικού πολιτικού συστήματος, μπορεί να θεωρηθεί ότι η δημοσιογραφία κατέχει μια μοναδική θέση στο κοινωνικοπολιτικό και κοινωνικοοικονομικό σύστημα στο οποίο ζούμε

Οι Πέντε πυλώνες της ηθικής δημοσιογραφίας

Οι πέντε πυλώνες της ηθικής δημοσιογραφίας σύμφωνα με το Ethical Journalism Network είναι:

- Αλήθεια και ακρίβεια, ότι η δημοσιογραφία πρέπει να παρέχει αληθινές και ακριβείς πληροφορίες, έτσι ώστε να μπορεί να επιτευχθεί το ιδανικό των ενημερωμένων πολιτών.
- Ανεξαρτησία, ότι οι δημοσιογράφοι και τα μέσα ενημέρωσης που εργάζονται πρέπει να είναι ανεξάρτητα από πολιτικά και οικονομικά κέντρα εξουσίας, όπως η κυβέρνηση ή οι βιομηχανικοί.
- Δικαιοσύνη και αμεροληψία, ότι οι δημοσιογράφοι πρέπει να καλύπτουν τις ειδήσεις με τρόπο που δεν έχει ιδιαίτερη προκατάληψη έναντι μιας συγκεκριμένης πολιτικής ή οικονομικής δύναμης και η κάλυψη πρέπει να δίνει φωνές σε όλες τις πλευρές της ιστορίας, έτσι ώστε το όλο ζήτημα να μπορεί να γίνει κατανοητό από όλους.
- Ανθρωπισμός, ότι η δημοσιογραφική εργασία δεν πρέπει να βλάψει τους ανθρώπους.
- Ευθύνη, ότι οι πληροφορίες που δίνονται από τον δημοσιογράφο θα πρέπει να είναι αξιόπιστες και, όταν τους ζητηθεί, αξιόπιστες πηγές μπορούν να παρέχονται έτσι ώστε το σύστημα να έχει τον δικό του έλεγχο και ισορροπία.

(Πηγή : Συνέντευξη με τον Πρόεδρο του Ethical Journalism Network Mr. Aidan White 2019)

2.3. Θεωρίες και Συστήματα Δεοντολογίας

Η κατανόηση του πεδίου εφαρμογής της δεοντολογίας απαιτεί την εξέταση των υφιστάμενων ορισμών που αφορούν το θέμα αυτό. Ωστόσο, ο ορισμός της δεοντολογίας δεν είναι εύκολη

υπόθεση, καθώς υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για την επεξήγηση και την περιγραφή αυτού του όρου. Παρά τους ποικίλους ορισμούς, η γενεαλογία του όρου *δεοντολογία*(ethics) θεωρείται ένα ακριβές σημείο εκκίνησης. Σύμφωνα με τον LarryLeslie (2000), η λέξη προέρχεται από την ελληνική λέξη "ηθική" η οποία αποδίδεται ως "χαρακτήρας". Έτσι, ο Leslie (2000) παρέχει αυτόν τον συνοπτικό ορισμό: "Η δεοντολογία είναι οι ηθικές αρχές για τη ζωή και τη λήψη αποφάσεων".

Η *ηθική* προέρχεται από το λατινικό "moralis", που σημαίνει "έθιμα και τρόποι" (Leslie, 2000). Αν και η λαϊκή χρήση της έννοιας της ηθικής μπορεί να μοιάζει συνώνυμη, οι περισσότεροι φιλόσοφοι τις θεωρούν ανόμοιες. Η δεοντολογία αναφέρεται στη σκέψη και τη συμπεριφορά του ατόμου σε θέματα σωστού και λάθους, ενώ η ηθική αφορά το σύνολο των πεποιθήσεων και των εθίμων μιας κοινωνίας όσον αφορά την ορθή συμπεριφορά. Η επιτυχής λήψη ηθικών αποφάσεων προκύπτει από ένα σύνολο ηθικών πεποιθήσεων που προσπαθούν να εξυπηρετήσουν τόσο το άτομο όσο και την κοινωνία. Η δεοντολογική συμπεριφορά ορίζεται ως αποδεκτή ή προτιμώμενη και συμφωνημένη πρακτική (Hanson, 2002).

Φιλοσοφία είναι ο ακαδημαϊκός τομέας στον οποίο εμπίπτει η ηθική, ο οποίος περιλαμβάνει πολλές προσεγγίσεις, υποκατηγορίες και προοπτικές. Το κυρίαρχο πρότυπο δεοντολογίας ήταν παραδοσιακά ο ηθικός ορθολογισμός: "λόγω του ότι το ανθρώπινο είδος είναι ξεχωριστό και λόγω του ορθολογισμού, οι ηθικοί κανόνες είναι νόμιμοι" (Christians, 2005). Ως εκ τούτου, ο Christians (2005) εξηγεί ότι οι συμβάσεις συγκεκριμένων κοινωνιών είναι ανεξάρτητες από την έννοια της κοινής ηθικής και την ιδέα της "καλής ζωής" έτσι όπως αυτές μεταφράζονται σε διάφορους πολιτισμούς.

Παρά τις δυνατότητες για διαφορετικές απόψεις μεταξύ πολιτισμών που σχετίζονται με το τι είναι ηθικό και τι όχι, οι ηθικές αρχές βασίζονται τελικά σε αυτό που θεωρείται σωστή συμπεριφορά. Για παράδειγμα, όταν έρχεται αντιμέτωπος κανείς με μια απόφαση που μπορεί να βλάψει κάποιον άλλο, στρέφεται σε ηθικές αρχές για να αποφασίσει για την καλύτερη επιλογή (Eid, 2014).

Σύμφωνα με τον Donald Wright (1996), υπάρχουν θεωρίες ηθικής που διέπουν το πεδίο της επικοινωνίας, τις οποίες χωρίζει σε δύο τύπους: κλασική θεωρία ηθικής και θεωρίες ηθικής συλλογιστικής. Η κλασική θεωρία ηθικής αντιλαμβάνεται την ηθική υποχρέωση με δύο διαφορετικούς τρόπους: τελολογικό και δεοντολογικό. Η τελολογική ηθική υπογραμμίζει τις

συνέπειες μιας πράξης ή απόφασης, ενώ η δεοντολογική ηθική δίνει έμφαση στη φύση μιας πράξης ή απόφασης.

Οι θεωρίες ηθικής συλλογιστικής βασίζονται στις κοινές αξίες της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της σοφίας. Ο Wright (1996) εξηγεί τέσσερις βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται πριν από την ηθική κρίση. Πρώτον, η κοινωνία πρέπει να καταλήξει σε συμφωνία για τα πρότυπα ηθικής δεοντολογίας, δεύτερον, αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές πρέπει να βασίζονται στην πείρα και τη λογική, τρίτον, η δικαιοσύνη θα πρέπει να επιδιώκεται μέσω ενός συστήματος δεοντολογίας και τέλος, το ηθικό σύστημα πρέπει να βασίζεται πρωτίστως στην ελευθερία επιλογής.

Αν και οι ακαδημαϊκοί συνεχίζουν να συζητούν για το ποια προσέγγιση ταιριάζει καλύτερα στη δεοντολογική σκέψη, οι προοπτικές για τη δεοντολογία του διαλόγου σε σχέση με την επικοινωνιακή δεοντολογία είναι ιδιαίτερα σεβαστές και κατανοητές. Σύμφωνα με τον Sandin (2007), η δεοντολογία του διαλόγου είναι ίσως το πιο σημαντικό σύστημα για την ηθική της επικοινωνίας, διότι προωθεί την οικοδόμηση σχέσεων μέσω διαπροσωπικής επικοινωνίας, ενθαρρύνει την ανάπτυξη της αγάπης και της εμπιστοσύνης και μας επιτρέπει να επεκτείνουμε τις γνώσεις μας για τους άλλους και τους εαυτούς μας.

Η ηθική συλλογιστική υπάρχει μέσα σε ένα πλαίσιο. Διάφορα σημαντικά συστήματα ηθικής λογικής υπάρχουν σε όλη την ιστορία, όπως η ηθική αρετής, τα καθολικά συστήματα, οι εξισωτικές και χρηστικές ηθικές θεωρίες, η ηθική του διαλόγου και οι μεταμοντέρνες και φεμινιστικές προοπτικές. Ο Sandin (2007) υποστηρίζει ότι η ηθική του διαλόγου είναι ένας εξαιρετικός τρόπος για να κατανοηθεί η ηθική από μια πειραματική, καθημερινή άποψη: "η προσωπική μας ηθική διαμορφώνεται και αποδεικνύεται με τους τρόπους με τους οποίους διεξάγουμε διάλογο με άλλους". Αυτή η μέθοδος απαιτεί από τον άνθρωπο να επιδιώκει ειλικρινή, ανοικτή επικοινωνία, αναγκάζοντάς τον να απέχει από τους αμυντικούς μηχανισμούς και τις επαναλήψεις που χρησιμοποιεί συνήθως. Έτσι, αυτή η προοπτική τονίζει τη σημασία του διαλόγου — ιδίως τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτρέψει την ορθή επικοινωνία μεταξύ δύο ηθικών παραγόντων.

Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικά εμπόδια που εμποδίζουν την ικανότητα του ανθρώπου να επικοινωνεί χρησιμοποιώντας αυτή τη μέθοδο. Η έννοια του "παιχνιδιού", επιτρέπει την αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων των διαφορετικών ηθικών συστημάτων. Όπως περιγράφεται

από τον Sandin (2007), "η έννοια του παιχνιδιού εισάγει την πιθανότητα ότι το ψέμα και η εξαπάτηση είναι αποδεκτά αν δεν είναι απαραίτητα όταν προωθούνται τα συμφέροντα κάποιου". Σε ορισμένες περιπτώσεις, η εξαπάτηση θεωρείται η μόνη διαθέσιμη επιλογή. Με μια πρώτη ματιά, είναι εύκολο να απορριφθεί αυτό το "παιχνίδι" ως πρακτική για ανήθικους ανθρώπους. Ωστόσο, αποκαλύπτεται ότι αυτή η έννοια υπάρχει σε πολλές πτυχές της καθημερινής μας ζωής.

Οι ηθικές θεωρίες και τα συστήματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με πολλές πτυχές της ζωής μας. Μπορούν να αποτελέσουν μέρος πολύ ατομικιστικών διεργασιών σκέψης που επηρεάζουν μόνο τον εαυτό μας, αλλά και να συμμετάσχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων των κυβερνήσεων και των παγκόσμιων θεσμών με διάχυτες επιπτώσεις. Αν και η ηθική είναι παρούσα καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής μας, ο τρόπος με τον οποίο κατανοούμε και μαθαίνουμε για τη δημιουργία και τη λειτουργία των αρχών και των κατευθυντήριων ιδεολογιών είναι ουσιώδης για να κατανοήσουμε πώς οι άνθρωποι θεσπίζουν την ηθική σκέψη..

2.4. Δεοντολογική Συλλογιστική και Εκπαίδευση Δημοσιογράφων

Η εκπαίδευση των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης σχετικά με τη δεοντολογία αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία, καθώς οι βιομηχανίες των μέσων ενημέρωσης έχουν καταστεί παράγοντας διαμόρφωσης της σύγχρονης κοινωνίας, με σημαντική επιρροή στο κοινό (Day, 2006). Αν και η διδασκαλία της δεοντολογίας των μέσων ενημέρωσης μπορεί να μην οδηγεί απαραίτητα σε δεοντολογική συμπεριφορά, πιστεύεται ότι η ηθική είναι μια συνεχής διαδικασία που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανθρώπινης κατάστασης (Day, 2006). Η εκπαίδευση φιλόδοξων επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης είναι ένα μοναδικό καθήκον, καθώς αν και βασίζεται στη θεωρία, οι δεξιότητες που αποκτήθηκαν με τις παρεχόμενες γνώσεις χρησιμεύουν σε μεγάλο βαθμό στις καθημερινές λειτουργίες τους στον τομέα των μέσων ενημέρωσης (Reis, 2000).

Ο Reis (2000) υποστηρίζει ότι η διδακτική ηθική είναι ένα είδος εκπαίδευσης με βάση τα αποτελέσματα (outcomes-based education - OBE). Το μοντέλο OBE στοχεύει σε εύκολα αναγνωρίσιμα αποτελέσματα και ενεργή μάθηση που επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο σύνολο γνώσεων: "Το OBE δίνει έμφαση στην επίλυση προβλημάτων, την εφαρμοσμένη μάθηση, την ενεργή έρευνα και τη χρήση πολλαπλών θεμάτων για την αναζήτηση γνώσεων και δεξιοτήτων" (Reis, 2000). Αυτό το μοντέλο ηθικής εκπαίδευσης εξηγεί ότι οι φοιτητές έχουν

συγκεκριμένες θεωρίες και γνώσεις που μεταφράζονται στη δημιουργία ενός συγκεκριμένου συνόλου δεξιοτήτων.

Η διδασκαλία της δεοντολογίας σε εκπαιδευτικά ιδρύματα εκτός του ακαδημαϊκού τομέα της φιλοσοφίας δεν ήταν πάντα συνήθης (Christians&Lambeth, 1996). Σύμφωνα με τον Christians (2008), ο ρόλος της ηθικής των ΜΜΕ στην ακαδημαϊκή κοινότητα αναδείχθηκε γύρω στο 1980, γεγονός που πυροδοτήθηκε από κείμενα όπως η Έκθεση MacBride (MacBride, 2004), τα οποία εξέταζαν την επικοινωνία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις διεθνείς πολιτικές των ΜΜΕ, την πολιτιστική ποικιλομορφία και την επαγγελματική δημοσιογραφία. Η έκδοση αυτή, μαζί με άλλες και με πολλές εκδηλώσεις, παρακίνησε την παράλληλη ανάπτυξη της ηθικής των μέσων ενημέρωσης και της επαγγελματικής ηθικής.

Καθώς η έρευνα συνέχισε να επικεντρώνεται στο ρόλο της ηθικής στα μέσα ενημέρωσης και την επικοινωνία, τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ακολούθησαν αυτή την τάση, ενσωματώνοντας μαθήματα δεοντολογίας στα μέσα ενημέρωσης και στα προγράμματα επικοινωνίας τους (Lee&Padgett, 2000). Έτσι, αν και δεν υπήρχαν μέχρι σχετικά πρόσφατα μαθήματα δεοντολογίας στα μέσα ενημέρωσης και τα προγράμματα επικοινωνίας, στις μέρες μας αποτελούν κάτι το δεδομένο.

Η αύξηση της αξίας που αποδίδεται στη δεοντολογία των μέσων ενημέρωσης και η αντίστοιχη αύξηση των μαθημάτων δεοντολογίας των μέσων ενημέρωσης σε μεταδευτεροβάθμια ιδρύματα ήταν αξιοσημείωτη. Αυτό θεωρείται σημαντική εξέλιξη στα συστήματα κατάρτισης που χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση των φιλοδοξούντων επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης, καθώς η γνώση της ηθικής είναι κρίσιμη (Hanson, 2002).

Σύμφωνα με την έρευνά τους για τους πρόσφατους αποφοίτους από δύο διαφορετικά ακαδημαϊκά ιδρύματα, οι Gale&Bunton (2005) ανακάλυψαν ότι η διδασκαλία της ηθικής οδήγησε στην ύπαρξη ηθικής ηγεσίας και δεοντολογικής ηθικής στον εργασιακό τους χώρο. Διαπίστωσαν ότι οι απόφοιτοι που παρακολουθούσαν μαθήματα ηθικής στα μέσα ενημέρωσης ήταν πολύ περισσότεροι από εκείνους που δεν θεωρούσαν σημαντικά τα θέματα ηθικής στο επάγγελμά τους. Επιπλέον, οι απόφοιτοι ήταν πιο πιθανό να αποδώσουν μεγαλύτερη αξία στη δεοντολογία, να επιδείξουν την ικανότητα να εντοπίσουν ηθικές ιδέες και ήταν πιο πιθανό να θεωρήσουν την προσωπική και επαγγελματική δεοντολογία αδιαμφισβήτητη.

Αν και η αλήθεια για κάποιους είναι έννοια υποκειμενική , καθιστώντας δύσκολη την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί αυτή η ιδέα μέσα στην κοινωνία, ο Louis Alvin Day (2006) υποστηρίζει ότι μπορεί να γίνει κατανοητή ως συμμόρφωση σε πρότυπα όπως η ακρίβεια, η δέσμευση για την προώθηση της κατανόησης και το δίκαιο και ισορροπημένο περιεχόμενο. Τα πρότυπα αυτά ενισχύουν την εμπιστοσύνη και το σεβασμό του κοινού. Για τον Day, η ιδέα της δημοκρατίας αποτελεί επίσης βασικό στοιχείο, ιδιαίτερα λόγω της επιρροής των μέσων ενημέρωσης στις σύγχρονες κοινωνίες.

Σε μια δημοκρατία, οι δημοσιογράφοι διαδραματίζουν καίριο ρόλο λόγω της ικανότητάς τους να μεταδίδουν γεγονότα και ζητήματα στο κοινό, χωρίς εξωτερικό έλεγχο. Έχουν τη δυνατότητα να ενημερώνουν το κοινό για γεγονότα με κοινωνική αξία και να διαμορφώνουν ιδέες. Με αυτή τη μεγάλη δύναμη έρχεται η ευθύνη για τη διασφάλιση της ορθής συμπεριφοράς και πρακτικής. Ουσιαστικά, οι δημοσιογράφοι πρέπει να ενεργούν ως ηθικοί παράγοντες.

Ωστόσο, δυστυχώς, τα τελευταία χρόνια πολλοί άστοχοι χειρισμοί δημοσιογράφων και επαγγελματιών έχουν τεθεί υπόψη του κοινού. Κάποια ΜΜΕ επιλέγουν να μένουν στη γραμμή της τήρησης των ηθικών προτύπων, ενώ άλλα επιλέγουν να συμπεριφέρονται με τρόπο μη συμβατό με τη δημοσιογραφική αλλά και την κοινωνική ηθική.

Οι επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης έχουν την ικανότητα να επηρεάζουν σοβαρά τον τρόπο με τον οποίο το κοινό αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα. Ο Gary Hanson (2002) υποστηρίζει ότι οι διευθυντές ειδήσεων και οι συντάκτες λαμβάνουν καθημερινές δεοντολογικές αποφάσεις που καθορίζουν το συντακτικό στυλ της αίθουσας σύνταξης—και δυνάμει αυτού, αυτοί οι επαγγελματίες πρέπει να εκπαιδεύονται για να λαμβάνουν τεκμηριωμένες, ηθικές αποφάσεις. Ο ίδιος προειδοποιεί ότι η ασυμφωνία μεταξύ της φύσης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και της εκπαίδευσης έχει ως αποτέλεσμα την ένταση μεταξύ αυτών των δύο οντοτήτων. Οι υπεύθυνοι πρόσληψης και οι επόπτες των ειδησεογραφικών ειδήσεων εκφράζουν συνήθως χαμηλό σεβασμό για την εμπειρία των εκπαιδευτικών δημοσιογραφίας, γεγονός που δημιουργεί χάσμα μεταξύ της βιομηχανίας των μέσων ενημέρωσης και των εκπαιδευτών των μέσων ενημέρωσης. Αν αυτό που διδάσκεται δεν εφαρμόζεται ή δεν τηρείται στον χώρο εργασίας, τότε απαιτούνται προσαρμογές.

Καλό θα ήταν λοιπόν να επιλυθούν οι όποιες μεταξύ τους διαφορές αρκεί βέβαια να μην διακυβευθεί ο ρόλος της ηθικής, παρά την όποια μορφή αντίστασης από τη βιομηχανία των

μέσων ενημέρωσης. Η θέσπιση δεοντολογικής συμπεριφοράς στους επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης είναι απαραίτητη για τη λειτουργία ενός κοινωνικά υπεύθυνου μέσου ενημέρωσης, καθιστώντας αυτή την αποσύνδεση μεταξύ διδασκαλίας και πρακτικής ιδιαίτερα ανησυχητική. Από πολλές απόψεις, τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να θεωρηθούν φίλτρο της πραγματικότητας. Αυτό το φίλτρο είναι ένα στοιχειώδες εργαλείο που μπορεί να επιτρέψει τη διακίνηση των ιδεών και των ειδήσεων είτε με σαφή, ειλικρινή και συνοπτικό τρόπο είτε με παραμορφωμένο και παραποιητικό τρόπο. Σε αυτό, τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν ως "παράθυρο" στον κόσμο ή ως "καθρέφτης" της πραγματικότητας—παρέχοντας στους ανθρώπους πρόσβαση σε εικόνες και εκδηλώσεις (deMooij, 2014).

Οι τρόποι με τους οποίους τα ΜΜΕ διαδίδουν ιδέες συνδέονται άμεσα με τη δεοντολογία, καθώς οι επαγγελματίες των ΜΜΕ αντιμετωπίζουν συνεχώς καταστάσεις που απαιτούν λήψη αποφάσεων, για παράδειγμα, για το πώς να μοιραστούν μια ιδέα, ποιες πληροφορίες να δημοσιεύσουν και πώς να δώσουν νόημα στα μηνύματά τους. Η κατανόηση της δεοντολογίας και των τρόπων με τους οποίους η τήρηση των ηθικών αρχών επηρεάζει το ακροατήριο είναι απαραίτητη για τους επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης. Έτσι, η δεοντολογική εκπαίδευση είναι υψίστης σημασίας στην εκπαίδευση των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης, διότι τους οπλίζει με την ικανότητα να εκτελούν κρίσιμες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που συνάδουν με τα συστήματα ορθών αξιών. Η σημασία της εκπαίδευσης μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτή με την απλή παρακολούθηση των μαζικών επιπτώσεων που έχουν τα μέσα ενημέρωσης σε κοινοτικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Συνεπώς, η παροχή κατάρτισης που συνδυάζει την ηθική συλλογιστική με τη λήψη ηθικών αποφάσεων είναι θεμελιώδης.

Η ηθική συλλογιστική αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της λήψης ορθών αποφάσεων και αποτελεί "συστηματική προσέγγιση για τη λήψη ηθικών αποφάσεων" (Day, 2006). Επομένως, η ηθική συλλογιστική μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή πνευματικής δραστηριότητας που μπορεί να λάβει τη μορφή λογικού επιχειρήματος και πειθούς. Οι ηθικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται προσεκτικά, να δικαιολογούνται μέσω μιας αιτιολογημένης και ορθολογικής ανάλυσης της κατάστασης και να λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των άλλων. Η δεοντολογική συμπεριφορά και η ορθολογική σκέψη αποτελούν δύο απαραίτητα στοιχεία για τη διατήρηση μιας ισορροπημένης και αποτελεσματικής επικοινωνίας για τους επαγγελματίες των μέσων ενημέρωσης που αντιμετωπίζουν σε τακτική βάση την εξαιρετικά

δύσκολη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Eid, 2014). Η διαδικασία της δεοντολογικής και ορθολογικής λήψης αποφάσεων είναι απαραίτητη σε όλα τα συστήματα των μέσων ενημέρωσης, ανεξάρτητα από τις διαφορές τους.

3. Συγκριτική Ανάλυση Δεοντολογίας μεταξύ Δυτικών και Ανατολικών Χωρών

3.1 Δημοσιογραφικοί Κώδικες Δεοντολογίας στις Δυτικές Χώρες

3.1.1 Κώδικες Δεοντολογίας στις Η.Π.Α.

Η υπόθεση της προηγούμενης καθιέρωσης των ιδεών αυτορρύθμισης των μέσων ενημέρωσης στον δυτικό κόσμο τεκμηριώνεται από ιστορικά γεγονότα. Η συζήτηση για την αποστολή ενός δημοσιογράφου και την αποστολή της δημοσιογραφίας εν γένει ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη του 18ου αιώνα, όταν οι πρώτες εφημερίδες δημοσιεύθηκαν στη Βοστώνη και στη συνέχεια στη Φιλαδέλφεια.

Οι πρώτοι κώδικες δεοντολογίας της δημοσιογραφίας εμφανίστηκαν στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη του 20ού αιώνα. Τα παλαιότερα έγγραφα ηθικής για δημοσιογράφους που υιοθετήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούνται ο Κώδικας Δεοντολογίας του Κάνσας για τις εφημερίδες και ο Κώδικας Δεοντολογίας του Όρεγκον για τη δημοσιογραφία που εγκρίθηκε από την Ένωση Εκδοτών Εφημερίδων του Όρεγκον το 1922. Πρόκειται για δύο τοπικά σύνολα κανόνων, που υιοθετήθηκαν από τους συντάκτες των εφημερίδων του Κάνσας και του Όρεγκον αντίστοιχα. Μία από τις βασικές σημειώσεις αυτών των κειμένων ήταν μια δήλωση δέσμευσης στα πρότυπα της ισορροπημένης κάλυψης των γεγονότων και η συγκρατημένη δημιουργία αισθήσεων.

Το επόμενο βήμα ήταν η ανάπτυξη ενός Εθνικού Μέσου, των Κανόνων Δημοσιογραφίας (Κώδικας Δεοντολογίας ή Κανόνες Δημοσιογραφίας, 1923). Ο κώδικας αυτός υιοθετήθηκε το 1923 από την Αμερικανική Εταιρεία Εκδοτών Εφημερίδων. Οι βασικές διατάξεις του κώδικα ήταν τα άρθρα που αφορούν την ευθύνη ενός δημοσιογράφου και την ανάγκη να ληφθούν υπόψη τα συμφέροντα της κοινωνίας, η ελευθερία του Τύπου, η ανεξαρτησία των δημοσιογράφων από διάφορες επιρροές, εκτός από την επιρροή του δημόσιου συμφέροντος, η διεξοδική και ακριβής παρουσίαση των πληροφοριών, κ.λπ. Ένα από τα άρθρα προέβλεπε την υποχρέωση ενημέρωσης του κοινού για τα λάθη που έγιναν σε μια δημοσίευση. Το κείμενο εγκρίθηκε από πολλούς εκδότες στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίοι εξέφρασαν την προθυμία τους να ακολουθήσουν τη δήλωση. Μεταξύ τους ήταν The Detroit News ,και Chicago Daily News. Αυτές οι εφημερίδες αποκτούσαν δημοτικότητα με τους αναγνώστες και νοιάζονταν για τη φήμη τους, ενώ προσπαθούσαν να αποσυνδεθούν από τα σκανδαλώδη ταμπλόιντ.

Στη συνέχεια, προέκυψαν νέα έγγραφα αυτού του είδους, τα οποία είτε διεκδικούσαν το εθνικό καθεστώς είτε, πιο συχνά, αντικατόπτριζαν τα συμφέροντα ενός συγκεκριμένου οργανισμού. Το 1926, εγκρίθηκε ο κώδικας δεοντολογίας της Ένωσης Επαγγελματιών Δημοσιογράφων. Αυτός ο κώδικας υποχρέωνε τους δημοσιογράφους να βρουν και να μεταδώσουν αληθείς πληροφορίες, να ελαχιστοποιήσουν οποιαδήποτε βλάβη προκύπτει από δημοσιογραφική δραστηριότητα, να δεσμευτούν για ανεξαρτησία και διαφάνεια, να εκπαιδεύσουν το κοινό.

Τρία χρόνια αργότερα, η Εθνική Ένωση Ραδιοτηλεοπτικών Φορέων υιοθέτησε τους Κώδικες Πρακτικών της (1929), οι οποίοι απευθύνονται κυρίως σε ραδιοφωνικούς δημοσιογράφους. Από το 1952 επεκτάθηκε και στους τηλεοπτικούς σταθμούς. Παράλληλα με τις γενικές διατάξεις σχετικά με την αποστολή δημοσιογράφων του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης, υπάρχουν ενδείξεις για ειδικούς περιορισμούς όσον αφορά την ποσότητα της διαφήμισης, ιδίως της διαφήμισης φαρμάκων, τα πρότυπα προγραμματισμού κ.λπ. Άλλες γνωστές οργανώσεις που υιοθέτησαν τέτοιου είδους έγγραφα ήταν οι: AmericanAutoRaceWritersandBroadcastingAssociation, AmericanSocietyofJournalEditors, AssociationofHealthCareReporterofAuthority, AssociatedPressAdministrator, CollegeMediaAdvisers, NationalAssociationofBlack Δημοσιογράφοι, NationalAssociationofScienceWritersAssociation, NationalPressPhotographersAssociation, OnlineJournerieReview, PoynterOnline, Ένωση Διευθυντών Ειδήσεων Ραδιοτηλεόρασης, Εταιρεία Αμερικανών Συντακτών και Συγγραφέων, Εταιρεία Σχεδιασμού Ειδήσεων κ.α..

Κατά κανόνα, τα έγγραφα αυτά συνιστώνται, αλλά πολλά μέλη της ένωσης ή του οργανισμού δηλώνουν ότι υποστηρίζουν τις δεδηλωμένες αρχές. Για παράδειγμα, οι κώδικες πρακτικών που υιοθετήθηκαν από την Εθνική Ένωση Ραδιοτηλεοπτικών Φορέων το 1929 υποστηρίχθηκαν από περίπου τις μισές εταιρείες ραδιοφωνικών εκπομπών και λίγο λιγότερο από τα δύο τρίτα των εταιρειών τηλεοπτικών μεταδόσεων. Η κατάσταση είναι διαφορετική με τους κώδικες δεοντολογίας που υιοθετήθηκαν σε επίπεδο μεμονωμένων συντακτικών επιτροπών και μέσω ενημέρωσης, καθώς μπορούν να είναι δεσμευτικοί για το προσωπικό τους. Για παράδειγμα, η απαίτηση να ακολουθείται ο κώδικας δεοντολογίας περιλαμβάνεται στη σύμβαση εργασίας και στη συνέχεια καθίσταται υποχρεωτική.

Μεταξύ των εγγράφων που εγκρίθηκαν σε επίπεδο σύνταξης, μπορούν να αναφερθούν η Συντακτική Πολιτική Ηθικής (Chicago Tribune), οι Κατευθυντήριες Γραμμές Δεοντολογίας των

LosAngeles Times (LosAngeles Times) και ο Κώδικας Δημοσιογραφικής Ηθικής Εβδομάδας (Bloomberg BusinessWeek). Επί του παρόντος έχουν ήδη εγκριθεί δεκάδες κώδικες δεοντολογίας. Για να εξεταστούν προσεκτικότερα τα έγγραφα αυτά, μπορεί κανείς να ανατρέξει στη συλλογή που παρουσιάζεται στο τμήμα μέσω στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Τεχνολογίας του Ιλινόις (Αρχείο φύλαξης κωδικών).

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, αυτές οι διαδικασίες προκλήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τη δυσαρέσκεια μέρους της δημοσιογραφικής κοινότητας για την κατεύθυνση της ανάπτυξης του Τύπου. Η κατάσταση της αμερικανικής δημοσιογραφίας στα τέλη του 20ου αιώνα καθοριζόταν σε μεγάλο βαθμό από την ενίσχυση του αποκαλούμενου "κίτρινου τύπου", την ανάπτυξη του κινήματος των απατεώνων, την αμφιλεγόμενη οικονομική κατάσταση των μέσων ενημέρωσης.

Η εμπορευματοποίηση του Τύπου, η κερδοσκοπία σε σκανδαλώδη θέματα προκάλεσαν συζητήσεις για την αποστολή του δημοσιογράφου στην κοινωνία. Το θέμα αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο δημόσιας συζήτησης. Παράλληλα, εμφανίστηκαν δημοσιεύσεις που επέκριναν τις διαδικασίες εμπορευματοποίησης των μέσων ενημέρωσης και τον αντίκτυπο του κεφαλαίου στα έντυπα μέσα. Άλλοι παράγοντες ήταν η μονοπωλιοποίηση της αγοράς των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η «συγκέντρωση» των μέσων ενημέρωσης στα χέρια λίγων, ο μειωμένος ανταγωνισμός σε ορισμένους τομείς (για παράδειγμα, η μείωση του αριθμού των πόλεων όπου εκδίδονταν δύο ή περισσότερες ανταγωνιστικές εφημερίδες της πόλης). Εντοπίστηκαν επίσης οι πρακτικές διαφθοράς, η συγχώνευση των συμφερόντων της επιχειρηματικής και πολιτικής ελίτ και των ΜΜΕ. Το συναίσθημα αυτό αντικατοπτρίζεται ιδίως στις μελέτες και τις δημοσιεύσεις των Sinclair (1920), Seldes (1935), Λίπμαν (1920), κλπ, με τα θέματα δεοντολογίας της δημοσιογραφίας να θίγονται συχνά στα έργα αυτών και άλλων συγγραφέων.

Μετά από μερικές δεκαετίες, η Αμερικανική Κοινωνία έγινε το σημείο των συζητήσεων σχετικά με την ευθύνη του Τύπου για την κοινωνία. Συγκεκριμένα, η επιτροπή που συστάθηκε το 1942 με πρωτοβουλία του Henry Luce, ιδιοκτήτη του περιοδικού Time, κατέληξε σε απογοητευτικά συμπεράσματα σχετικά με το καθεστώς της ελευθερίας του Τύπου στις ΗΠΑ. Η κατάσταση απαιτούσε την ανάληψη δράσης για την αλλαγή της κατάστασης των πραγμάτων, συμπεριλαμβανομένων των προσπαθειών αυτοανάρρωσης στη δημοσιογραφική κοινότητα.

Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρέασε την εμφάνιση επαγγελματικών κωδικών, ήταν η δημιουργία οργανώσεων, με στόχο τη συνένωση των δημοσιογράφων και την παροχή βοήθειας

για την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν. Αυτές οι διαδικασίες έγιναν πιο έντονες στις αρχές του 20ού αιώνα, αν και υπήρχαν επίσης μερικά παραδείγματα στην προηγούμενη ιστορία. Για παράδειγμα, το 1887 ιδρύθηκε η Ένωση Εκδοτών Αμερικανικών Εφημερίδων (American Newspaper Publishers' Association- ANPA). Μεταξύ των στόχων της ANPA ήταν η οργάνωση της αμοιβαίας συνδρομής μεταξύ των μελών της, η επίλυση οικονομικών και άλλων θεμάτων. Μεταξύ των οργανώσεων που εμφανίστηκαν τα επόμενα χρόνια, υπήρχαν πολλές γνωστές ενώσεις οι οποίες δραστηριοποιούνταν για πολλές δεκαετίες.

Η Εθνική Λέσχη Τύπου ιδρύθηκε το 1908 και συγκέντρωσε δημοσιογραφικές οργανώσεις, δημόσια κονδύλια και άλλες ενώσεις. Στόχος της ήταν η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ δημοσιογράφων, καθώς επίσης η καθιέρωση των ηθικών προτύπων του επαγγέλματος. Το 1912 ιδρύθηκε η Αμερικανική Ένωση Εκπαιδευτικών Δημοσιογραφίας. Παρά το γεγονός ότι η κύρια αποστολή της ήταν να διεξάγει ετήσιες διασκέψεις και να συγκεντρώνει στατιστικά στοιχεία, η δραστηριότητά της επηρέασε σημαντικά την ανάπτυξη του επαγγέλματος ενός δημοσιογράφου στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον προσδιορισμό μιας σειράς ικανοτήτων για τη δημοσιογραφική εκπαίδευση. Μια άλλη ένωση, η Αμερικανική Ένωση Συντακτών Εφημερίδων (1922) θεωρείται μία από τις πρώτες σημαντικές επαγγελματικές ενώσεις, που άρχισαν να εργάζονται σε εθνικό επίπεδο. Άλλες ενώσεις, μεταξύ των οποίων η Ένωση Αμερικανικών Εφημερίδων (1933) και η ANPA (1937), συνέβαλαν επίσης στην αυτοδιοργάνωση δημοσιογράφων.

Την ίδια περίπου εποχή, η ανάπτυξη της επαγγελματικής δημοσιογραφίας βρισκόταν σε εξέλιξη στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι προσπάθειες για την έναρξη της κατάρτισης δημοσιογράφων σε εκπαιδευτικά ιδρύματα τέθηκαν σε ισχύ μόλις στις αρχές του 20ου αιώνα. Σχολές δημοσιογραφίας ιδρύθηκαν στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια, στο Πανεπιστήμιο του Μισούρι, στο Πανεπιστήμιο του Γουισκόνσιν και σε άλλες. Στις αρχές του 20ού αιώνα κυριαρχούσε μια προσέγγιση προσανατολισμένη στην πρακτική για την εκπαίδευση μελλοντικών δημοσιογράφων. Στη συνέχεια, τα εκπαιδευτικά προγράμματα άρχισαν να περιλαμβάνουν θεωρητικούς κλάδους που ενίσχυαν τις γνώσεις των αποφοίτων, οι οποίοι είχαν μια συγκεκριμένη ιδέα για τη θέση της δημοσιογραφίας στην κοινωνία, τις λειτουργίες, τους στόχους και την αποστολή της. Δημιουργήθηκαν επαγγελματικές εκδόσεις δημοσιογράφων, με ορισμένες από αυτές να εκδίδονται με πρωτοβουλία δημοσιογραφικών οργανώσεων, όπως το Δελτίο της Αμερικανικής Ένωσης Συντακτών Εφημερίδων. Δημοσιεύσεις έγιναν και με πρωτοβουλία των επαγγελματιών που ασχολούνται με την εκπαίδευση. Μεταξύ αυτών είναι το

Δελτίο Δημοσιογραφίας (1924), το οποίο ιδρύθηκε από τον Lawrence Murphytu Πανεπιστημίου του Ιλινόις. Η Αμερικανική Ένωση Δασκάλων Δημοσιογραφίας άρχισε να ετοιμάζει σχολικά βιβλία για τους μαθητές. Η «εξύψωση» ορισμένων από τα επαγγελματικά μέσα ενημέρωσης - BroadcastingandCable, TelevisionQuarterly και άλλοι - προκλήθηκε επίσης από την ανάπτυξη νέων τύπων μέσων ενημέρωσης (Shvetsova, 2009). Τα προαναφερθέντα έντυπα μέσα παρουσίασαν τα προβλήματα της δημοσιογραφίας, την προοπτική της ανάπτυξής της, τα θέματα επαγγελματικής συμπεριφοράς. Αυτοί οι παράγοντες έχουν σε μεγάλο βαθμό προκαθορίσει την εμφάνιση κωδίκων δεοντολογίας της δημοσιογραφίας στις Ηνωμένες Πολιτείες και έχουν επηρεάσει το περιεχόμενό τους.

3.2 Δημοσιογραφικοί Κώδικες Δεοντολογίας στις Ανατολικές Χώρες

3.2.1α Κώδικες Δεοντολογίας στη Ρωσία

Οι κώδικες δεοντολογίας της δημοσιογραφίας εμφανίστηκαν στη Ρωσία πολύ αργότερα, αν και η ιδέα της ευθύνης ενός δημοσιογράφου προς την κοινωνία είχε ήδη εκφραστεί αρκετούς αιώνες πριν. Για παράδειγμα, κατά τον 18ο αιώνα ο Λομονόσοφ στο έργο του "Σχετικά με τα καθήκοντα των δημοσιογράφων που γράφουν συνθέσεις", με σκοπό τη διατήρηση της ελευθερίας της φιλοσοφίας περιέγραψε τους κανόνες που πρέπει να ακολουθήσει ένας δημοσιογράφος. Μεταξύ αυτών είναι η αμεροληψία και η ανεξαρτησία στη συνεργασία. Οι προσεγγίσεις αυτές αντικατοπτρίζονται σε πολλούς κώδικες που υιοθετήθηκαν πολύ αργότερα, καθώς και σε κώδικες που ισχύουν επί του παρόντος.

Ο κώδικας δεοντολογίας της δημοσιογραφίας στη Ρωσία είναι προϊόν του 20ου αιώνα. Μέχρι τότε, τα ηθικά πρότυπα του επαγγέλματος συζητούνταν σε δημοσιογραφικές συλλογές και στον Τύπο, συχνά αποτελούσαν αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και μελετήθηκαν από μελλοντικούς δημοσιογράφους στα πανεπιστήμια. Με άλλα λόγια, η δεοντολογία της δημοσιογραφίας στη Ρωσία και τη Σοβιετική Ένωση (ΕΣΣΔ) προσέλκυσε την προσοχή των επαγγελματιών και της κοινωνίας γενικότερα και γινόταν συχνά θέμα συζήτησης.

Μερικές φορές η ΕΣΣΔ ενήργησε ως πρωτεργάτης της συζήτησης για τα θέματα της δημοσιογραφίας σε διεθνές επίπεδο. Αυτό, για παράδειγμα, αποδεικνύεται από τη συμμετοχή στη δημιουργία του Διεθνούς Οργανισμού Δημοσιογράφων μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το 1946 και από την περαιτέρω εργασία υπό την αιγίδα του. Ένας από τους τομείς

δραστηριότητας του οργανισμού ήταν να επιστήσει την προσοχή της διεθνούς κοινότητας δημοσιογραφίας στα θέματα της δεοντολογίας της δημοσιογραφίας και να αναπτύξει διάλογο σε αυτόν τον τομέα.

Οι κώδικες δεοντολογίας της δημοσιογραφίας με τη μορφή γραπτών εγγράφων άρχισαν να εμφανίζονται στη δεκαετία του 1990. Μεταξύ των πρώτων σημαντικότερων εγγράφων ήταν οι κώδικες δεοντολογίας της δημοσιογραφίας, οι οποίοι υιοθετήθηκαν το 1991 και το 1994. Η ανάπτυξη και η υιοθεσία τους συντονίστηκαν από τη Ρωσική Ένωση Δημοσιογράφων και η συζήτηση ξεκίνησε στο πλαίσιο της οργάνωσης όλων των συνδικάτων, της Ένωσης Δημοσιογράφων της ΕΣΣΔ. Τα έγγραφα αυτά ορίζουν την ανάγκη συμμόρφωσης με τους ισχύοντες κανόνες και νόμους, δηλώνουν ότι δεσμεύονται από τις αρχές της διάδοσης αξιόπιστων πληροφοριών, κάνοντας διάκριση μεταξύ γεγονότων και απόψεων.

Το 1994, οι δημοσιογράφοι από διάφορα μέσα ενημέρωσης, που ενδιαφέρονταν για την περαιτέρω ανάπτυξη της ρωσικής δημοσιογραφίας, ανέπτυξαν και υπέγραψαν τη Διακήρυξη του Χάρτη των Δημοσιογράφων της Μόσχας. 27 υπογράφωντες, μεταξύ των οποίων εκπρόσωποι των ηγετικών ρωσικών ΜΜΕ (EchoofMoscow, Kommersant, MoscowNews και άλλοι), προσέφεραν 11 διατάξεις και εξέφρασαν την ετοιμότητά τους να τις ακολουθήσουν στο έργο τους.

Οι διατάξεις αυτής της Δήλωσης και του Κώδικα δεοντολογίας της δημοσιογραφίας της Ρωσικής Ένωσης Δημοσιογράφων (1994) έχουν πολλά κοινά. Η Διακήρυξη αναφέρεται επίσης στην ανάγκη διάδοσης ακριβών πληροφοριών, ορίζει το απαράδεκτο της λογοκλοπής, τονίζει ότι η επαγγελματική δραστηριότητα ενός δημοσιογράφου σταματά όταν δεν είναι αμερόληπτος. Η ανάπτυξη των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών εκπομπών υπό τις νέες μετασοβιετικές συνθήκες προέβλεπε την ανάπτυξη ειδικών κανόνων επαγγελματικής συμπεριφοράς, οι οποίοι επισημοποιήθηκαν στον "Χάρτη των Ραδιοτηλεοπτικών Φορέων" του 1999. Το έγγραφο υιοθετήθηκε με πρωτοβουλία των μεγαλύτερων ραδιοτηλεοπτικών φορέων της εποχής — TheAll-RussiaStateTelevisionandRadioBroadcastingCompany, PublicRussiaTelevision, NTV, TV-5 Moscow, TV-Center, RenTV και αρκετά άλλα.

Ορισμένοι κανόνες του εγγράφου επικαλύπτουν διατάξεις των κωδικών και της δήλωσης που αναφέρεται ανωτέρω, για παράδειγμα, άρθρα σχετικά με την αξιοπιστία των πληροφοριών, με τη διάκριση μεταξύ πραγματικών περιστατικών και παρατηρήσεων και με τη διόρθωση σφαλμάτων

και ανακριβειών. Υπήρχαν επίσης ορισμένα εντελώς νέα τμήματα. Μεταξύ αυτών μπορεί να αναφερθεί το εμπόδιο για την προστασία των δικαιωμάτων και των νόμιμων συμφερόντων των πολιτών και των οργανώσεων, της δημόσιας υγείας και της ηθικής. Οι εν λόγω κανόνες όριζαν επίσης τη σημασία του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής των πολιτών (εξαιρέσεις μπορούν να γίνουν μόνο για την προστασία του δημόσιου συμφέροντος) και την άρνηση απόδειξης υπερβολικής σκληρότητας και βίας. Για πρώτη φορά, προβλέφθηκε το απαράδεκτο της οργάνωσης ενημερωτικών εκστρατειών με στόχο την σκόπιμη δυσφήμιση ιδιωτών και οργανισμών για ευκαιριακούς σκοπούς.

Ρωσικές ενώσεις δημοσιογράφων καθώς επίσης μεμονωμένα συντακτικά συμβούλια υιοθέτησαν και άλλους κώδικες δεοντολογίας δημοσιογραφίας. Για παράδειγμα, το 1997 δημοσιεύθηκε η δήλωση της Ρωσικής Συντεχνίας Δικαστικών Συντακτών που άπτονταν της επαγγελματικής συμπεριφοράς των δημοσιογράφων όσον αφορά τις λεπτομέρειες της κάλυψης νομικών και δικαστικών θεμάτων. Ένα παράδειγμα είναι η ανάπτυξη ηθικών κανόνων εργασίας στα κοινωνικά δίκτυα για δημοσιογράφους του ραδιοφωνικού σταθμού EchoofMoscow στα τέλη του 2014. Οι κανόνες αυτοί αποτέλεσαν τη βάση για το σχέδιο προσθήκης στο Χάρτη του ραδιοσταθμού, το οποίο δημοσιεύθηκε στον δικτυακό του τόπο στις 3 Μαρτίου 2015. Στο έγγραφο αυτό υπάρχουν κανόνες που ρυθμίζουν την πολιτική δραστηριότητα των δημοσιογράφων. Για παράδειγμα, οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να "απέχουν από κάθε αναταραχή και πολιτικό ακτιβισμό υπέρ οποιουδήποτε πολιτικού κόμματος ή πολιτικού κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας." Θα πρέπει επίσης να αποφεύγουν "τη δημόσια κριτική της συντακτικής πολιτικής, των συναδέλφων, των μετόχων ή των προσκεκλημένων του συντακτικού γραφείου. Αυτό δεν αναφέρεται στην κριτική για τις δημόσιες θέσεις τους" (σχέδιο προσθήκης στο Χάρτη της EchoofMoscowRadioStation, 2015).

Συνεπώς, υπάρχουν προφανείς διαφορές στην εμπειρία της επισημοποίησης των προτύπων δεοντολογίας της δημοσιογραφίας στη Ρωσία και στις ΗΠΑ. Στη Ρωσία, αυτή η διαδικασία ξεκίνησε πολύ αργότερα, στα τέλη του εικοστού αιώνα, ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες, τα πρώτα έγγραφα αυτού του είδους άρχισαν να εμφανίζονται στις αρχές του 20ού αιώνα. Η ποσοτική αναλογία των κωδικών στις δύο χώρες είναι επίσης διαφορετική. Δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία, αλλά οι γενικές εκτιμήσεις δείχνουν ότι ο αριθμός των αμερικανικών κωδικών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που υιοθετούνται από τις εθνικές οργανώσεις δημοσιογράφων, τις ενώσεις της βιομηχανίας των μέσων ενημέρωσης, τις μεμονωμένες

συντακτικές επιτροπές, ανέρχεται σε αρκετές εκατοντάδες (πρέπει να ληφθεί υπόψη η ευρέως διαδεδομένη πρακτική της υιοθέτησης κωδίκων δεοντολογίας σε επίπεδο σύνταξης). Η εμπειρία της Ρωσίας δείχνει ότι υπάρχουν μόνο μερικά παραδείγματα: Οι πιο διάσημοι κώδικες που υιοθετήθηκαν από τη Ρωσική Ένωση Δημοσιογράφων και αρκετές οργανώσεις της Μόσχας έχουν ήδη καταχωρηθεί. Στις μη μητροπολιτικές περιοχές και μεταξύ των μελών της δημοσιογραφικής κοινότητας, οι πρωτοβουλίες αυτού του είδους είναι ελάχιστες. Ίσως σε αυτήν την περίπτωση να μπορεί κανείς να μιλήσει για λίγες μόνο δεκάδες τέτοιων εγγράφων. Το πρόβλημα είναι να εντοπιστούν τα αίτια αυτών των διαφορών, να αξιολογηθούν οι παράγοντες που επηρέασαν την υιοθέτηση κωδίκων δεοντολογίας και την πρακτική της εφαρμογής τους στη Ρωσία και τις Ηνωμένες Πολιτείες - δύο χώρες που αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς πολιτικούς πολιτισμούς.

Η εμφάνιση κωδίκων δεοντολογίας της δημοσιογραφίας στη Ρωσία προκαθορίστηκε από διαφορετικές ιστορικές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Στις αρχές του 20ού αιώνα, μετά την επαναστατική αναταραχή, η ανάπτυξη των μέσων ενημέρωσης ρυθμίστηκε από τα έγγραφα που εκδόθηκαν από το κομμουνιστικό κόμμα και τις κυβερνητικές υπηρεσίες. Παραδοσιακά, το πρώτο που πρέπει να αναφερθεί είναι το διάταγμα για τον Τύπο, το οποίο εκδόθηκε στις 27 Οκτωβρίου 1917 από το Συμβούλιο των Επιτροπών του Λαού. Η κίνηση αυτή, καθώς και η ίδρυση του επαναστατικού δικαστηρίου του Τύπου το 1918, περιελάμβανε ενθάρρυνση της υποστήριξης των ΜΜΕ για τη νέα κυβέρνηση και επέφερε το κλείσιμο των έντυπων μέσων ενημέρωσης, τα οποία δεν ήταν φιλικά προς την πολιτική του κυβερνώντος κόμματος.

Πριν από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990, τα όργανα του ηγετικού κόμματος της ΕΣΣΔ εξέδωσαν δεκάδες ψηφίσματα και αποφάσεις που καθόριζαν τη δραστηριότητα των μέσων ενημέρωσης, όπως: το διάταγμα "Σχετικά με την αναδιοργάνωση του σχεδιασμού και της ρύθμισης του Τύπου" (1931), το διάταγμα της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος All-Union των Μπολσεβίκων "σχετικά με τον Τύπο των Εργαζομένων" (1931), τα διατάγματα της Κεντρικής Επιτροπής του CPSU "σχετικά με τη βελτίωση της διαχείρισης της μαζικής κυκλοφορίας ανταποκριτών του σοβιετικού τύπου εργαζομένων και αγροτών" (1958), το διάταγμα "σχετικά με τη βελτίωση της ραδιοφωνικής πληροφόρησης" (1964), κ.λπ.

Υπό τις συνθήκες αυτές, τα πρότυπα συμπεριφοράς των δημοσιογράφων καθορίστηκαν με ψηφίσματα και αποφάσεις τοπικών κομματικών οργανώσεων. Ο πρώτος κώδικας δεοντολογίας της δημοσιογραφίας εγκρίθηκε μόλις το 1991, στο Συνέδριο της Ένωσης Δημοσιογράφων της ΕΣΣΔ. Η εμφάνιση των κωδίκων δεοντολογίας της δημοσιογραφίας στη Ρωσία, όπως και στις Ηνωμένες Πολιτείες, επηρεάστηκε από τη δημιουργία επαγγελματικών οργανώσεων δημοσιογραφίας και συνδικάτων. Η ταχεία ανάπτυξή τους ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 (πριν από αυτό, ο πιο αξιόπιστος και ουσιαστικά μη εναλλακτικός οργανισμός ήταν η Ένωση Δημοσιογράφων).

Οι ενώσεις που ιδρύθηκαν κατά την περίοδο αυτή περιελάμβαναν την Ακαδημία Ρωσικής Τηλεόρασης (1994), τη Ρωσική Ένωση Δημοσίων Σχέσεων (1991), την Ένωση Διευθυντών Επικοινωνιών και Εταιρικών Μέσων Ενημέρωσης της Ρωσίας (2004) και πολλά άλλα. Η έναρξη των δραστηριοτήτων τους αφορούσε την έγκριση δηλώσεων, οι οποίες προσδιόριζαν το στόχο και τους στόχους των δραστηριοτήτων σχεδόν κάθε οργανισμού. Προσέλκυσαν ενδιαφερόμενους επαγγελματίες, πραγματοποίησαν συνέδρια και συναντήσεις, οργάνωσαν συζητήσεις για εσωτερικά εταιρικά θέματα, ανέπτυξαν σχετικά έγγραφα.

Η ανάπτυξη της δημοσιογραφίας ενθάρρυνε τη συζήτηση των κανόνων εργασίας των ανταποκριτών των μέσων ενημέρωσης. Το πρότυπο των σύγχρονων σχολών και τμημάτων δημοσιογραφίας, που υπήρχαν σε ρωσικά πανεπιστήμια πριν από 100 χρόνια, ήταν τα μαθήματα πρακτικής εκπαίδευσης που ξεκίνησαν στη Μόσχα το 1905 υπό την καθοδήγηση του καθηγητή Vladimirov. Είναι επίσης γνωστό ότι το 1909-1911 οι ηγέτες του ρωσικού επαναστατικού κινήματος (Lenin, Lunacharsky, κλπ.) δίδαξαν τα βασικά στοιχεία της δημοσιογραφίας στα κομματικά σχολεία που υπήρχαν στο εξωτερικό. Στις μεγάλες πόλεις της Σοβιετικής Ένωσης τη δεκαετία του 1920 και τη δεκαετία του 1930 ιδρύθηκαν σχολές κατάρτισης δημοσιογραφίας και ακολούθως σχολές δημοσιογραφίας και τμήματα.

Οι ερευνητές σημειώνουν ότι η μετέπειτα κατάρτιση των δημοσιογράφων έγινε πιο θεμελιώδης. Τα προγράμματα σπουδών άρχισαν να περιλαμβάνουν μαθήματα πολιτικών επιστημών, πολιτιστικών σπουδών, θρησκείας, κοινωνικών σπουδών, φυσικών επιστημών, καθώς και ένα μάθημα δημοσιογραφίας (Kikhtan, 2015). Τα πανεπιστήμια ίδρυσαν σχολές δημοσιογραφίας και άρχισαν να εμφανίζονται ερευνητικά έγγραφα στον τομέα αυτό. Προφανώς, δεν έχει νόημα να

αναλύουμε έργα για την ιστορία της δημοσιογραφίας εν γένει, ωστόσο αξίζει να επισημανθεί το ενδιαφέρον των ερευνητών για το θέμα της δημοσιογραφικής ηθικής.

Μεταξύ των συγγραφέων που ασχολήθηκαν με αυτά τα προβλήματα μπορούμε να αναφέρουμε τους Anraamon , Richter, Tulsanova&Dorsky και πολλούς άλλους. Αυτοί οι ερευνητές, οι οποίοι εκπροσωπούσαν διαφορετικές επιστημονικές σχολές και πανεπιστήμια, εντρύφησαν στην διαδικασία της ανάπτυξη της δημοσιογραφίας στη Ρωσία και στο εξωτερικό, εντόπισαν βασικά προβλήματα, παρείχαν ανάλυση των βασικών εγγράφων και σκιαγράφησαν το όραμά τους για περαιτέρω ανάπτυξη της κατάστασης. Τα έργα τους έχουν γίνει η βάση για τη μελέτη της δημοσιογραφίας στα ρωσικά πανεπιστήμια και για περαιτέρω επιστημονική έρευνα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόσφατα εμφανίστηκαν πολλά έργα, όπου τα δεοντολογικά ζητήματα εξετάζονται είτε στο πλαίσιο της διεπιστημονικής έρευνας είτε σε σχέση με τη λειτουργία των νέων μέσων ενημέρωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να αναφερθούμε στις μελέτες των Litvinenko (2012), Nikonov (2013), Potolokova&Kurysheva (2013). Οι συγγραφείς αντιμετωπίζουν άμεσα τα προβλήματα της πολιτικής επικοινωνίας, της κοινωνίας των πληροφοριών, των τεχνολογιών του Διαδικτύου. ωστόσο, τα ηθικά ζητήματα αποκτούν νέες έννοιες και λύσεις σε αυτό το πλαίσιο. Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της μελέτης των Bykov et al. (2015), μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες τυπωμένα έγγραφα για δημοσιογράφους σχετικά με τα ζητήματα ηθικής και ηθικής συμπεριφοράς (κώδικες δεοντολογίας) εμφανίστηκαν πολύ νωρίτερα από ότι στη Ρωσία. Είναι προφανές ότι αυτό το σύνολο παραγόντων αναπτύχθηκαν στη Ρωσία μόλις στα τέλη του 21ου αιώνα, ενώ στην Αμερικανική Κοινωνία υπήρχε αρκετές δεκαετίες νωρίτερα, αν και με ελαφρώς διαφορετική μορφή. Η χρονική απόκλιση είναι περίπου 70 χρόνια, μεταξύ των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα και της δεκαετίας του 1990.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι τα ιδρύματα των μέσων ενημέρωσης θα πρέπει να αποκτήσουν κάποια αυτονομία και ελευθερία. οι αρμόδιοι οργανισμοί και δομές θα πρέπει να αρχίσουν να αναπτύσσουν - επαγγελματικές οργανώσεις δημοσιογραφίας, ένα σύστημα κατάρτισης και μια θεωρητική βάση για τη θεμελιώδη κατανόηση του φαινομένου.

Επιπλέον, η ιστορική ανάλυση αναδεικνύει μια ποικιλία από τους βασικούς παράγοντες που επηρέασαν τη διαμόρφωση και ανάπτυξη της δημοσιογραφίας ηθικής στις δύο χώρες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η προσοχή στράφηκε σε αυτά τα θέματα λόγω του αρνητικού αντίκτυπου

του "κίτρινου τύπου", του αυξανόμενου αριθμού σκανδαλωδών, αρνητικών πληροφοριών στα μέσα ενημέρωσης. Η απάντηση στην κατάσταση αυτή ήταν η δημιουργία επαγγελματικών ενώσεων και η ανάπτυξη κωδίκων δεοντολογίας.

Τα φαινόμενα αυτού του είδους παρατηρούνται και στη Ρωσία σε κάποιο βαθμό. Μετά την ανεξαρτησία του κατά τη δεκαετία του 1990, ο Τύπος έγινε ουσιαστικά ανεξέλεγκτος, με τους δημοσιογράφους από κάποια ΜΜΕ να μη νιώθουν καμία ευθύνη προς την κοινωνία. Από την άποψη αυτή, η υιοθέτηση δεοντολογικών προτύπων συνέβαλε στον καθορισμό ορισμένων ορίων, ωστόσο, στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η εδώ και δεκαετίες εξάρτηση των δημοσιογράφων από τις κομματικές δομές και τη συνεχή εργασία σε συνθήκες λογοκρισίας. Η εξαίρεση από την εξάρτηση αυτή απαιτούσε νέες προσεγγίσεις για τη ρύθμιση των μέσων ενημέρωσης.

3. 2.1 β Η πραγματικότητα στην Ρωσία -σύγκριση με την Δύση.

Τον Μάιο του 2012, η Pravda , η επίσημη εφημερίδα του Κομμουνιστικού Κόμματος στη Ρωσία γιόρτασα τα 100α χρόνια δημοσίευσης της. Ιδρύθηκε στην Αγία Πετρούπολη το 1912 και κατά το μεγαλύτερο μέρος του εικοστού αιώνα ευημερούσε. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, η δημοσίευση της απαγορεύτηκε από τον Μπόρις Γέλτσιν, για να αναβιώσει ξανά το 1997 από το Ρωσικό Κομμουνιστικό Κεντρικό Κόμμα (Heritage 2012)

Ο Μπόρις Κομπότσκι, ανώτερο μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος με επιχειρηματικούς δεσμούς με την εφημερίδα Pravda δήλωσε: «Είμαστε η μόνη εφημερίδα της Ρωσίας που δεν έχει αλλάξει τη μορφή και το περιεχόμενό της» (Heritage 2012). Η άρνηση βέβαια της προσαρμογής της εφημερίδας στο συνεχώς εξελισσόμενο πολιτιστικό κλίμα της Ρωσίας αποδείχθηκε ένα κακό επιχειρηματικό μοντέλο καθώς η εφημερίδα αντιμετωπίζει πληθώρα οικονομικών προβλημάτων και σταθερά φθίνουσα αναγνωσιμότητα. Παρόλα αυτά όμως συνεχίζει να έχει πιστό αναγνωστικό κοινό ακόμα και στις ημέρες μας. Ο David Remnick στην εισαγωγή του δεύτερου βιβλίου του για τη Ρωσία μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης αναφέρει , «Η γλώσσα ήταν το θεμέλιο του παλαιού καθεστώτος. Η παλιά ελεγχόμενη γλώσσα του Κομμουνιστικού Κόμματος (απαγορεύοντας την ελευθερία λόγου στους συγγραφείς, δημιουργώντας το Newspeak του επίσημου δόγματος και των μέσων ενημέρωσης) και, όπως ο παντοδύναμος Θεός, έδωσε στα πάντα το όνομά του. (Remnick 1997: 10)

Το τέλος του κομμουνισμού ως η οριστική δομή εξουσίας στη Ρωσία καλωσορίστηκε από την πλειονότητα των Ρώσων. Όμως, στα είκοσι και χρόνια από τότε, η Ρωσία συνέχισε να αναζητά τον ορισμό του τι ακριβώς «είδος» κράτους είναι τώρα. Δημοκρατία; Αυταρχικό κράτος; Ολιγαρχία; Αυτή η εξέλιξη δε, περιπλέκεται και από τη συνεχή τάση των δυτικών πολιτικών επιστημόνων και δημοσιογράφων να συγκρίνουν την ανάπτυξη της Ρωσίας με μετασχηματισμούς που έχουν συμβεί σε άλλες αναπτυσσόμενες χώρες. Η υπόθεση ότι υπάρχουν

χώρες, ειδικά οι Ηνωμένες Πολιτείες, με τις οποίες μπορεί να συγκριθεί η Ρωσία είναι εγγενώς λανθασμένη. Η εισβολή της Ρωσίας στη δημοκρατία είναι σχετικά πρόσφατη, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες αναπτύχθηκαν αποκλειστικά εντός των ορίων των δημοκρατικών αρχών.

Ένας Αμερικανός μπορεί ίσως να βρει έναν ιστορικό παραλληλισμό με αυτό που συμβαίνει στην Ρωσία κατά τα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα, αλλά και πάλι θα βρεθεί ενώπιον σημαντικότερων διαφορών : οι άποικοι βασίστηκαν στο αγγλικό δίκαιο και το εθιμικό δίκαιο για να δημιουργήσουν την αμερικανική πολιτική και νομική κουλτούρα. Ήταν επίσης σχετικά υγιείς άνθρωποι, και δεν ανάρρωναν από μια ιστορία εξόντωσης, προπαγάνδας και αμέλειας. (Remnick 1999:x)

Καθώς η δομή του ρωσικού κράτους συνέχιζε να αναπτύσσεται, ο ρόλος που διαδραμάτιζε ο Τύπος σε ένα τέτοιο κράτος ήταν επίσης σε εξέλιξη. «Φαίνεται ότι περιμένουμε από τους θεσμούς της δημοκρατίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης στη Ρωσία να εργαστούν για να γίνουν κλώνοι της δυτικής δημοκρατίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, παρά τις σημαντικές διαφορές στην ιστορική ανάπτυξη, τους πολιτιστικούς κανόνες, τα τρέχοντα γεγονότα κοινωνικές δομές και διαθέσιμοι πόροι. " (Wilson 1995: 2) Η δεκαετία που ακολούθησε την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης έδωσε μια σύντομη ματιά στο τι θα μπορούσε να συνεπάγεται το μέλλον της δημοσιογραφίας στη Ρωσία.

Ο τύπος, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μετατράπηκε σε έναν σημαντικό, και ίσως τον πιο έγκυρο, κοινωνικό θεσμό εκείνων των ετών... Ήταν μια χρυσή εποχή για την ελευθερία του λόγου. ο Τύπος θα μπορούσε να επικρίνει τον κομμουνισμό καθώς και το τρέχον καθεστώς, ενώ πληρώνεται αρκετά καλά από το ίδιο καθεστώς. Θα μπορούσατε να πείτε ό, τι θέλετε, χωρίς να σκεφτείτε οικονομικές συνέπειες. (Dzialoshinskii 2001: 259)

«Η Ρωσία (ξεκίνησε) το δημοκρατικό της πείραμα με αρκετά καλά αναπτυγμένα μέσα ενημέρωσης και μετάδοσης», αλλά αυτά τα μέσα αναπτύχθηκαν μέσα στο σοβιετικό μοντέλο (Wilson 1995: 2). Ως εκ τούτου, αυτή η «χρυσή εποχή» που αναφέρεται στο Dzialoshinski ως αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων που ο Mikael Gorbachov εισήγαγε υπό το glasnost αποδείχθηκε μη βιώσιμος χωρίς τη συνοδεία άλλων βασικών θεσμών που συνήθως υπάρχουν σε μια αναπτυσσόμενη δημοκρατία.

Το 1999, το Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών Επικοινωνιών πραγματοποίησε μια σειρά εκπαιδευτικών συνεδριών για Ρώσους δημοσιογράφους κατά τη διάρκεια των οποίων οι συμμετέχοντες επέκριναν τη μέθοδο «καθαρής πληροφόρησης» που ενυπάρχει στην ιδεολογία δύο. Πίστευαν ότι αυτή η φιλοσοφία «συνόδευε τη μετατόπιση της δημόσιας στάσης απέναντι στους δημοσιογράφους ως μισθωμένα χέρια που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη μετάδοση κάθε είδους πληροφοριών, αρκεί να είχε κάποια ομοιότητα». (Dzialoshinskii 2001: 266) Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, οι δημοσιογράφοι που αγωνίζονται με αυτόν τον ιδεολογικό αγώνα εκδηλώθηκαν κατά τον χειρισμό τους και την προαγωγή της ταχείας ανόδου και παρακμής του Yeltsin και της σταδιακής ανόδου του Πούτιν στη ρωσική προεδρία.

Η πεποίθηση ότι η αυξημένη προσβασιμότητα στην τεχνολογία είναι το τελικό βήμα για την πλήρη απελευθέρωση του ρωσικού τύπου δεν είναι μόνο υπερβολικά απλοϊκή και αφελής, αλλά απειλή για τις λίγες βασικές πολιτικές ελευθερίες που έχουν αποκτήσει οι Ρώσοι τις τελευταίες δεκαετίες. Ο Evgeny Morozov βάζει αυτήν την ιδέα στο βιβλίο του, *The Net Delusion*, όταν ρωτά: «Τι γίνεται αν το απελευθερωτικό δυναμικό του Διαδικτύου περιέχει επίσης τους σπόρους της αποπολιτικοποίησης και, συνεπώς, του αποδημοκρατισμού; (Morozov 2010: 59) Παρόλο που μπορεί να εμφανιστεί ως λίγο δραματικός, ο Morozov παρουσιάζει εκτεταμένα στοιχεία για να υποστηρίξει έναν τέτοιο ισχυρισμό. Η λογοκρισία στη Ρωσία εξαλείφθηκε υπό τον Γκορμπατσόφ, και παρά τον ολοένα και πιο αυταρχικό κανόνα του Πούτιν, δεν έχει ακόμη επιστρέψει επίσημα. Ωστόσο, το Διαδίκτυο έχει παρουσιάσει νέες ευκαιρίες για την άσκηση ρωσικών κρατικών δυνάμεων που καθιστούν περιττή τη λογοκρισία.

Ο αποκεντρωμένος χαρακτήρας του Διαδικτύου μπορεί να έκανε την ολοκληρωμένη λογοκρισία δυσκολότερη, αλλά μπορεί επίσης να έκανε την προπαγάνδα πιο αποτελεσματική, καθώς τα κυβερνητικά μηνύματα μπορούν τώρα να εξαπλωθούν μέσω μυστικών κυβερνητικών ιστολογίων. Η ευκαιρία να κρυπτογραφήσουν φθηνά τις διαδικτυακές τους επικοινωνίες μπορεί να έχει κάνει τους «επαγγελματίες» ακτιβιστές πιο ασφαλείς, αλλά ο πολλαπλασιασμός των υπηρεσιών Web 2.0 –και ιδιαίτερα η κοινωνική δικτύωση– έχει μετατρέψει τους ερασιτέχνες ακτιβιστές σε ευκολότερους στόχους για παρακολούθηση. (Morozov 2010: 82)

Η δυτική έμφαση στην τεχνολογία επέτρεψε στο ρωσικό κράτος να επιλέξει τη σφαίρα της τεχνολογικής δημόσιας χρήσης για δική του χρήση και να αποτρέψει την πρόσβαση ορισμένων πληροφοριών από το κοινό καθώς και τη διάδοσή τους. Η εικονική παρουσία του Κρεμλίνου έχει ήδη στοχευτεί σε ορισμένες αντίθετες δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο. Οι επιθέσεις Distributed-Denial-of-Service (DDoS) επιτρέπουν σε τρίτα μέρη να ελέγχουν τους ιστότοπους ορισμένων δημοσιεύσεων και να τους κλείνουν προσωρινά. Η Novaya Gazeta, μια από τις πιο ευρέως κυκλοφορούμενες ανεξάρτητες εφημερίδες στη Ρωσία, υπέστη τέτοιες επιθέσεις. (Morozov 2010: 107, 108)

3.2.2α Κώδικες Δεοντολογίας στην Τουρκία

Για να κατανοηθεί η κατάσταση εργασίας των δημοσιογράφων και τα ηθικά διλήμματα τους, πρέπει να σημειωθούν οι κανονισμοί με τους οποίους πρέπει να σχετίζονται. Η Τουρκία δεν διαθέτει ρυθμιστικό πλαίσιο το οποίο να διέπει το περιεχόμενο των ΜΜΕ μέχρι τα μέσα της

δεκαετίας του 1990, λόγω της κυριαρχίας του κράτους σε όλους τους τομείς της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, το κράτος είχε άμεσο έλεγχο στα ΜΜΕ. Το 1983 το νεοφιλελεύθερο Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (AnavatanPartisi-ANAP) ανέλαβε την εξουσία. Αυτό ήταν το τέλος της στρατιωτικής εξουσίας, καθώς και ένα σημείο καμπής στην τουρκική οικονομία. Ο αρχηγός του ANAP Τουρκούτ Οζάλ ξεκίνησε διαδικασία οικονομικής απελευθέρωσης και υιοθέτησε μεταρρυθμίσεις ελεύθερης αγοράς. Η στήριξη της νέας κυβέρνησης για την ιδιωτική επιχειρηματικότητα ενθάρρυνε τις μεγάλες εταιρείες να εισέλθουν στον τομέα των ΜΜΕ. Αυτό άλλαξε το προφίλ των επενδυτών των ΜΜΕ.

Κατά τη δεκαετία του 1990, με τον τερματισμό του κρατικού μονοπωλίου στις ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις, η τουρκική αγορά μέσων ενημέρωσης άρχισε να κυριαρχείται από μερικούς ομίλους ετερογενών δραστηριοτήτων, οι οποίοι αύξησαν την οικονομική τους ισχύ μέσω συγχωνεύσεων, και χάραξαν στρατηγικές ανταγωνισμού με τη δημιουργία καρτέλ και τη συμμετοχή σε πολέμους προώθησης. Η κατάσταση αυτή άλλαξε με την οικονομική κρίση του 2001 και την ακόλουθη κρατική ρύθμιση του τραπεζικού τομέα. Οι όμιλοι μέσων ενημέρωσης που είχαν επενδύσεις στον χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από την κρίση. Η ταχεία απορρύθμιση των μέσων ενημέρωσης και η εμφάνιση καρτέλ οδήγησαν στην ανάγκη ενός κανονιστικού πλαισίου που θα διέπει την αγορά. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση του πρώτου νόμου για τις ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις, καθώς και την ίδρυση του Ανώτατου Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (RadyoneTelevizyonÜstKurulu-RTÜK).

Ο κύριος λόγος για τη χάραξη πολιτικής στα μέσα ενημέρωσης ήταν η καλύτερη εναρμόνιση των νόμων με τα κριτήρια της ΕΕ. Η χάραξη πολιτικής στα ΜΜΕ της Τουρκίας αποτελεί γραφειοκρατική διαδικασία, όπου οι προτεραιότητες καθορίζονται από την εκτελεστική εξουσία. Τα υπουργεία, οι υπηρεσίες και οι θεσμοί που είναι υπεύθυνοι για τη ρύθμιση των μέσων ενημέρωσης ακολουθούν τις συντηρητικές αξίες στο συνταγματικό και νομικό πλαίσιο. Όταν υπάρχει ένταση μεταξύ των αξιών της ελευθερίας της έκφρασης, της ελευθερίας του Τύπου και του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα έναντι της προστασίας της οικογένειας, του έθνους και του κράτους έναντι του ατόμου, τείνουν να δίνουν προτεραιότητα στον δεύτερο στόχο (Kurban&Sözeri, 2012).

Η ένταση μεταξύ των δύο αυτών αξιών αντικατοπτρίζεται στον Νόμο Τύπου. Ο νόμος για τον Τύπο προστατεύει την ελευθερία του Τύπου, το δικαίωμα στην ενημέρωση και το δικαίωμα απάντησης σε δυσφημιστικές ή αναληθείς ειδήσεις. Ταυτόχρονα, ο νόμος περιορίζει αυτές τις ελευθερίες στην επιχειρηματολογία της προστασίας της εθνικής ασφάλειας, της εδαφικής ακεραιότητας και των κρατικών μυστικών. Το 2011 ψηφίστηκε νέα τροποποίηση του νόμου για τα μέσα ενημέρωσης, η οποία επιτρέπει την αναστολή τηλεοπτικών μεταδόσεων και την επιβολή προστίμων ή την παύση λειτουργίας σταθμών από τον πρωθυπουργό Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ή άλλους διορισμένους υπουργούς σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης ή απειλών για την εθνική ασφάλεια. Εδώ χρησιμοποιείται επίσης το επιχείρημα της εθνικής ασφάλειας.

Στον νέο νόμο για τις ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις στην Τουρκία (αριθ. 6112) υπάρχουν ποικίλα είδη περιορισμών που υπερβαίνουν την οδηγία της ΕΕ, με την οποία ο νόμος ισχυρίζεται ότι συμμορφώνεται. Ενώ η οδηγία της ΕΕ αναφέρει την προστασία των παιδιών και την πρόληψη της ρητορικής μίσους ως τους μοναδικούς λόγους περιορισμού του περιεχομένου, ο νόμος περιορίζει το περιεχόμενο για λόγους, μεταξύ άλλων, "εθνικών και ηθικών αξιών της κοινωνίας, γενικής ηθικής και προστασίας της οικογένειας." Το κράτος έχει επικριθεί για παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης και της ελευθερίας του Τύπου καθορίζοντας τις αρχές μετάδοσης σε ποινικούς νόμους και όχι επιτρέποντας στα ΜΜΕ να αναπτύξουν τις δικές τους αξίες. Μια περαιτέρω κριτική αφορά τον συντηρητικό χαρακτήρα των αξιών που προσυπογράφονται στο νόμο για τις ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις, αποκλείοντας τον γενετήσιο προσανατολισμό ως λόγο διακρίσεων (Kurban&Sözeri 2012).

Οι συνταγματικές εγγυήσεις για την ελευθερία του Τύπου και της έκφρασης τηρούνται μόνο εν μέρει στην πράξη. Γενικά, υπονομεύονται επίσης από τις διατάξεις του ποινικού κώδικα και από έναν αυστηρό αντιτρομοκρατικό νόμο. Ο τουρκικός νόμος δεν πληροί τα πρότυπα ελευθερίας του Τύπου όπως ορίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΔΑ). Όλες οι χώρες που συμμετέχουν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησαν αυτομάτως να ακολουθήσουν την ΕΣΔΑ. Ο περιοριστικός ποινικός κώδικας επισκιάζει τις θετικές μεταρρυθμίσεις που έχουν εφαρμοστεί από τότε που η Τουρκία έγινε υποψήφια προς ένταξη στην ΕΕ.

Το Άρθρο 216 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο απαγορεύει "το φλεγόμενο μίσος και την εχθρότητα μεταξύ των λαών", χρησιμοποιείται εναντίον δημοσιογράφων και άλλων σχολιαστών

που γράφουν για τον κουρδικό πληθυσμό ή υποτιμούν, σύμφωνα με ισχυρισμούς, τις ένοπλες δυνάμεις. Εάν κάποιος καταδικαστεί βάσει αυτού του άρθρου, μπορεί να τιμωρηθεί με ποινή φυλάκισης έξι μηνών έως τριών ετών. Ο ακαδημαϊκός Ισμαήλ Μπεσικτσή καταδικάστηκε το 2011 σε 15 μήνες φυλάκιση για ένα άρθρο με τίτλο "Τα δικαιώματα των Εθνών στην Αυτοδιάθεση και τους Κούρδους." Ο Μπεσικτσή έχει περάσει συνολικά 17 χρόνια στη φυλακή για παρόμοιες δημοσιεύσεις στην κουρδική μειονότητα. Ο σκιτσογράφος Μπαχαντίρ Μπαρουτέρ αντιμετώπισε ποινή φυλάκισης ενός έτους για γελοιογραφία η οποία εμφανίστηκε στο εβδομαδιαίο περιοδικό Penguen, απεικονίζοντας τις λέξεις "Δεν υπάρχει Θεός, η θρησκεία είναι ψέμα" στον τοίχο τζαμιού. Ο νόμος του 2004 για τον Τύπο που αντικατέστησε τις ποινές φυλάκισης με πρόστιμα για παραβιάσεις των ΜΜΕ επισκιάζεται από το άρθρο 216 του Ποινικού Κώδικα.

Υποθέσεις δυσφήμισης εναντίον δημοσιογράφων που επικρίνουν την κυβέρνηση έχουν παραπεμφθεί από υψηλόβαθμους αξιωματούχους, συμπεριλαμβανομένου του Πρωθυπουργού. Το 2011, 24 δημοσιογράφοι καταδικάστηκαν σε συνολικά 21 χρόνια και εννέα μήνες φυλάκισης και 48.000 τουρκικές λίρες (turkishlira - TL) σε πρόστιμα σε υποθέσεις δυσφήμισης. Σε δύο εφημερίδες επιβλήθηκε πρόστιμο 50.000 TL συνολικά. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (European Court of Human Rights - ECtHR) διαπίστωσε παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης στην απόφασή του για το ζήτημα αυτό τον Φεβρουάριο του 2012.

Οι εισαγγελείς χρησιμοποιούν τον Ποινικό Κώδικα για να λογοκρίνουν τα ΜΜΕ τιμωρώντας τα για την κάλυψη υποθέσεων στις οποίες οι στρατιωτικοί κατηγορούνται για διάπραξη εγκλημάτων εναντίον του κράτους. Πρόσφατα, διώχθηκαν δημοσιογράφοι για παραβίαση του απορρήτου των ερευνών (άρθρο 285) και για απόπειρα αδικαιολόγητης επιρροής των δικαστηρίων (άρθρο 288). Αυτά τα δύο άρθρα χρησιμοποιούνται πιο τακτικά από το 2007 λόγω της υπόθεσης Εργκένεκον για την οποία πολλοί δημοσιογράφοι γράφουν σχετικά (Kurban&Sözeri 2012).

Η υπόθεση Εργκένεκον αφορά ένα δίκτυο που ονομάζεται "το κράτος πίσω από το κράτος", το οποίο αποτελείται από υψηλόβαθμους στρατιωτικούς, πολιτικούς, ακαδημαϊκούς και δημοσιογράφους. Το δίκτυο κατηγορείται ότι βρίσκεται πίσω και από την τρομοκρατία, τη δολοφονία και τις εξαφανίσεις, και εξασφαλίζει ότι οι υποθέσεις παραμένουν ανεπίλυτες. Το κίνητρο πίσω από όλα αυτά είναι η διατήρηση του κοσμικού τουρκικού κράτους. Το 2011, τρεις

δημοσιογράφοι από την ιστοσελίδα OdaTV συνελήφθησαν σε σχέση με την υπόθεση Εργκένεκον. Αργότερα το ίδιο έτος, η αστυνομία πραγματοποίησε έφοδο σε πλήθος σπιτιών δημοσιογράφων και καθηγητών σε αναζήτηση χαρτονομισμάτων και υπολογιστών. Η κυβέρνηση και ο γενικός εισαγγελέας στην υπόθεση Εργκένεκον αναφέρουν ότι οι δημοσιογράφοι που συνελήφθησαν κατά τη διάρκεια της έρευνας τέθηκαν υπό κράτηση όχι λόγω της γραφής τους, αλλά λόγω αποδεικτικών στοιχείων που τους συνδέουν με παράνομη οργάνωση, αν και τα στοιχεία αυτά δεν έχουν δημοσιευθεί. Το προσωπικό της OdaTV φέρεται να είχε στοχοποιηθεί για τις επικριτικές αναφορές τους στην υπόθεση Εργκένεκον. Ο MustafaBalbay, επικεφαλής του γραφείου της ημερησίας Cumhuriyet, ο οποίος συνελήφθη σε σχέση με την υπόθεση Εργκένεκον, κρατήθηκε στη φυλακή χωρίς κατηγορία για σχεδόν τρία χρόνια από το τέλος Δεκεμβρίου 2011.

Μια άλλη διάταξη σχετική με τη λογοκρισία του Τύπου είναι το άρθρο 318, το οποίο καθιστά τη μη βίαιη έκφραση απόψεων σχετικά με τις αντιρρήσεις συνείδησης ποινικό αδίκημα και τη δημοσίευση αυτών των απόψεων στα μέσα ενημέρωσης επιβαρυντικό παράγοντα. Η διάταξη έχει προκαλέσει την καταδίκη δημοσιογράφων για απλή αναφορά σε αντιρρησίες συνείδησης που αρνούνται να υπηρετήσουν στο στρατό (Kurban&Sözeri 2012).

Η πιο πολυσυζητημένη και επικριτέα διάταξη του Ποινικού Κώδικα είναι το Άρθρο 301, κυρίως λόγω των σημαντικών υποθέσεων διώξεων που έχουν ασκηθεί εναντίον διανοούμενων όπως ο Χραντ Ντινκ και ο βραβευμένος με Νόμπελ, Ορχάν Παμούκ. Πέντε αρθρογράφοι των εθνικών μέσων ενημέρωσης διώχθηκαν επίσης βάσει αυτής της διάταξης επειδή επέκριναν την απαγόρευση μιας ακαδημαϊκής διάσκεψης για τη γενοκτονία των Αρμενίων το 1915. Το άρθρο 301 προήλθε από διπλωματική αντιπαράθεση που είχε η Τουρκία με τη Γαλλία το 2001, όταν η Γαλλική Εθνοσυνέλευση αναγνώρισε τις δολοφονίες Αρμενίων υπό την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως γενοκτονία. Ως αποτέλεσμα αυτής της διπλωματικής διαμάχης, η Τουρκία προέβη σε συνταγματικές τροποποιήσεις. Το Άρθρο 301 του Ποινικού Κώδικα, το οποίο ορίζει ποινές φυλάκισης από έξι μήνες έως δύο χρόνια για "σπίλωση του τουρκικού έθνους", έχει χρησιμοποιηθεί για να τιμωρήσει δημοσιογράφους οι οποίοι δηλώνουν ότι η γενοκτονία διεπράχθη εναντίον Αρμενίων το 1915, συζητά τη διαίρεση της Κύπρου, ή επικρίνει τις δυνάμεις ασφαλείας.

Λόγω της αυξανόμενης διεθνούς πίεσης, η κυβέρνηση τροποποίησε, αλλά δεν κατήργησε, τη διάταξη που προβλέπει ότι η δίωξη σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση υπόκειται σε προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Δικαιοσύνης. Η τροπολογία αυτή μείωσε τον αριθμό των διαδικασιών που κινήθηκαν δυνάμει της εν λόγω διάταξης, αλλά εξακολουθεί να θεωρείται ανεπαρκής από την κοινότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Kurban&Sözeri 2012). Οι τροποποιήσεις που έγιναν το 2008 σε αυτό το άρθρο ήταν κυρίως διακοσμητικές αλλαγές, αντικαθιστώντας το "τουρκικό έθνος" με το "τουρκικότητα" και το "κράτος της Τουρκικής Δημοκρατίας" με το "τουρκική Δημοκρατία" και μειώνοντας τη μέγιστη ποινή φυλάκισης από τρία χρόνια σε δύο.

3.2.2β Η περίπτωση της Τουρκίας σε όρους δεοντολογίας της Δυτικής Δημοσιογραφίας

Εξετάζοντας την περίπτωση της Τουρκίας σύμφωνα με τους Πέντε Πυλώνες της Ηθικής Δημοσιογραφίας όπως αυτοί αναφέρονται στην επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού EJN (Ethical Journalism Network) διαπιστώνουμε τα εξής:

- Η αλήθεια και η ακρίβεια έχουν εξαφανιστεί εδώ και καιρό σε πολλά μέσα ενημέρωσης, ακόμη και σε αυτά που έχουν μακρά ιστορία και δεν συνδέονται απαραίτητα με την πολιτική προπαγάνδα. Σύμφωνα με αξιόπιστες αναφορές, όπως το Reuters Digital News Report 2018, περισσότερο από το ήμισυ του ειδησεογραφικού κοινού στην Τουρκία είχε αντιμετωπίσει «ψεύτικες ειδήσεις». Υπήρξαν περιπτώσεις ψεύτικων αναφορών, ψεύτικων εμπειρογνομόνων, ακόμη και ψεύτικων συνεντεύξεων.
- Η ανεξαρτησία είναι ένα πολύ σπάνιο ζήτημα στα μέσα ενημέρωσης της Τουρκίας. Τα περισσότερα από τα μέσα ανήκουν σε βιομηχάνους και επιχειρηματίες που είναι γνωστό ότι έχουν στενούς δεσμούς με την κυβέρνηση. Ακόμη και τα μέσα ενημέρωσης της αντιπολίτευσης έχουν δεσμούς είτε με πολιτικά κόμματα της αντιπολίτευσης είτε με επιχειρηματίες που είναι γνωστό ότι αντιτίθενται στην κυβέρνηση.
- Η αμεροληψία δεν αποτελεί κοινή πρακτική στην Τουρκία αφού το μεγαλύτερο μέρος της τηλεοπτικής κάλυψης είναι προκατειλημμένη υπέρ της κυβέρνησης και ακόμη και μεταξύ της αντιπολίτευσης δεν είναι κοινή πρακτική να δίνεται η προοπτική της «άλλης πλευράς».
- Η έννοια του ανθρωπισμού είναι επίσης προβληματική αφού η ιδιωτική ζωή δεν προστατεύεται, η αξιοπρέπεια μπορεί να αγνοηθεί και μερικές φορές η κάλυψη μπορεί να

οδηγήσει στην πρόκληση άμεσης βλάβης στους ανθρώπους. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στις ειδήσεις μπορεί μερικές φορές να είναι ιδιαίτερα κριτική, ειδικά ενάντια σε μειονεκτούσες ομάδες όπως είναι οι γυναίκες, οι πρόσφυγες και οι διάφορες εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες.

- Η υπευθυνότητα δεν ήταν ποτέ μια ισχυρή πτυχή των μέσων ενημέρωσης στην Τουρκία, όπως για παράδειγμα να αναφέρεται η αρχική πηγή μιας είδησης, ή ανάληψη ευθύνης σε περίπτωση δημοσίευσης ψεύτικης είδησης ή εικόνας. Συνήθως το ένα μέσο ρίχνει την ευθύνη στο άλλο αλλά παρόλα αυτά συνεχίζει την διάδοση της ψεύτικης είδησης ή εικόνας.

(EJN 2019)

Πιο συγκεκριμένα , δύο είναι τα θέματα που εμφανίζονται στην Τουρκική πραγματικότητα. Η πρώτη είναι η πολιτική πίεση που ασκείται στον δημοσιογράφο. Δεν είναι εύκολο να κάνει κανείς ηθική δημοσιογραφία όταν αναμένεται από αυτόν να κάνει προπαγάνδα ή τουλάχιστον να μην καλύπτει τίποτα ενάντια στις δομές που βρίσκονται στην εξουσία, κάτι που συμβαίνει κατά εξακολούθηση.

Το δεύτερο πρόβλημα σχετίζεται με τα οικονομικά προβλήματα που στην Τουρκία τα περισσότερα μέσα ενημέρωσης αντιμετωπίζουν. Επίσης ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν αντιμετωπίστηκε με τον σωστό τρόπο με αποτέλεσμα η δημοσιογραφία να έχει γίνει μια μη κερδοφόρα επιχείρηση που δεν πληρώνει καλά. Ταυτόχρονα όλο και πληθαίνει ο αριθμός των “ακτιβιστών” που επιλέγουν την δημοσιογραφία ως επάγγελμα για να γνωστοποιήσουν τις θέσεις και σκοπούς τους. (Ethical Journalism Network: Building Trust A Manifesto for Sustainable Journalism In South East Europe and Turkey, 2017-2019)

4. Δημοσιογραφικοί Κώδικες Δεοντολογίας στην Ελλάδα

4.1 Επισκόπηση της Ελληνικών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Τα έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης εμφανίστηκαν στην Ελλάδα παράλληλα με τον αγώνα για την ανεξαρτησία από την Οθωμανική κυριαρχία (Κουμαριανού, 2005). Έτσι, αναπτύχθηκαν παράλληλα με την άνθηση και την σταδιακή ανάπτυξη της πολιτικής ζωής στο νέο έθνος-κράτος (Παπαδημητρίου, 2005). Η τηλεοπτική μετάδοση ξεκίνησε να γίνεται πραγματικότητα το 1966, με το πρώτο δίκτυο, την ΕΡΤ (Ελληνική Εταιρεία Ραδιοτηλεοπτικών Μεταδόσεων), η οποία άρχισε να εκπέμπει από την πρωτεύουσα της Αθήνα ως κρατικό μονοπώλιο.

Η πρόσφατη ιστορία των ελληνικών μέσων ενημέρωσης, χωρίζεται σε τρεις αναπτυξιακές φάσεις. Η πρώτη ήταν στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και επηρέασε την αγορά της εφημερίδας. Η δεύτερη ήρθε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 λόγω της απορρύθμισης του κρατικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολλών ιδιωτικών, εθνικών και τοπικών ραδιοφωνικών μέσων και καναλιών. Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, υπήρξε επίσης μια επέκταση στον τομέα των περιοδικών.

Τη δεκαετία του 1990, οι ελληνικές εφημερίδες αντιμετώπισαν τη μεγαλύτερη πρόκληση στη δική τους ιστορία: αυξανόμενος ανταγωνισμός από τα ηλεκτρονικά μέσα και ανάγκη αξιοποίησης των εργαλείων δημοσίευσης που πρόσφεραν οι νέες τεχνολογίες. Για τις εφημερίδες οι προκλήσεις απαιτούσαν την επανεξέταση των παραδοσιακών εκδοτικών στόχων και των στρατηγικών μάρκετινγκ. Ωστόσο, η πολιτική σχέση των εφημερίδων είναι πάντα να εκδηλώνεται σε περιόδους έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης, ιδίως τις περιόδους εκλογών.

Το ελληνικό ραδιοτηλεοπτικό σύστημα υπέστη θεαματικές αλλαγές στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Από ένα περιβάλλον μετάδοσης με δύο εθνικά τηλεοπτικά κανάλια και τέσσερις δημόσιους ραδιοφωνικούς σταθμούς, σε υπερπλήρες περιβάλλον που περιλάμβανε 160 ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια και 1200 ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς να εκπέμπουν στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Επιπλέον, η Ελλάδα είχε υποβληθεί στην εμπορευματοποίηση των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, υιοθετώντας μια προσέγγιση της αγοράς που είχε ως τελικό αποτέλεσμα περισσότερα κανάλια, περισσότερη διαφήμιση, περισσότερο εισαγόμενο πρόγραμμα, και περισσότερη πολιτική. Και, όπως και σε άλλες χώρες της Μεσογείου, οι εκδότες

όπως και άλλοι επιχειρηματικοί παράγοντες όντες εντυπωσιασμένοι από το φαινόμενο αυτό θέλησαν να διεισδύσουν στον χώρο της μετάδοσης

Ωστόσο, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, έχουν γίνει διάφορες προσπάθειες, από την κυβέρνηση για τη ρύθμιση του τομέα (ειδικά όσον αφορά τις άδειες ραδιοφώνου και τηλεόρασης, τον χρόνο διαφήμισης, τις ποσοστώσεις του προγράμματος, την προστασία ανηλικών και την ιδιοκτησία των μέσων). Το αποτέλεσμα ήταν μια υπερπληθής και ανεξέλεγκτη μετάδοση που προωθείται από τις δυνάμεις της αγοράς. Ενώ η κανονιστική δομή της ελληνικής τηλεόρασης παραμένει θολή, οι ιδιοκτήτες της κύριας διαφήμισης των τηλεοπτικών σταθμών, οι οποίοι είναι επίσης και ιδιοκτήτες εφημερίδων, περιοδικών, ραδιοφωνικών σταθμών, καθώς και επιχειρηματικά άτομα σε άλλους τομείς της οικονομίας, έχουν κυριαρχήσει στο πεδίο. (Παπαθανασόπουλος, 1999).

Ακόμα κι αν οι εξελίξεις στον ελληνικό τομέα των μέσων ενημέρωσης δεν ανταποκρίθηκαν πλήρως στις ανάγκες της βιομηχανίας, το ελληνικό σύστημα μέσων ενημέρωσης έδειξε ότι ήταν φοβερά ευέλικτο και προσαρμόσιμο εν όψει των νέων αυτών εξελίξεων. Για να το καταλάβουμε, αυτό το σύστημα λειτούργησε για μόλις 26 χρόνια στο πλαίσιο των κανόνων δυτικής δημοκρατίας, και τώρα πρέπει να αντιμετωπίσει όλες τις αναταραχές, τις οποίες άλλα δυτικά συστήματα έκαναν χρόνια για να επιλύσουν. (Παπαθανασόπουλος, 1999)

4.2 Οι επιπτώσεις της εμπορευματοποίησης στην δημοσιογραφία

Η «χρυσή εποχή» των ελληνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης (1980 και 1990), δημιούργησε μεγάλους οργανισμούς μέσων μαζικής ενημέρωσης που χαρακτηρίζονται από διαφοροποίηση, υψηλό κόστος παραγωγής καθώς και τη δημιουργία στενών δεσμών μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και της πολιτικής ελίτ. Αυτά απορροφήθηκαν με την πάροδο του χρόνου από την αυξανόμενη συγκέντρωση της δύναμης στην αγορά των μέσων ενημέρωσης, τις οικονομικές δραστηριότητες των μεγιστάνων αυτών των πολυμέσων σε διάφορους τομείς (π.χ. ναυτιλία, τηλεπικοινωνίες, διύλιση, κατασκευή ή αθλητισμός) και τη δέσμευσή τους με τις επιχειρήσεις στους κρατικούς μηχανισμούς.

Η γρήγορη και τυχαία απορρόφηση και εμπορευματοποίηση των Ελλήνων στα ηλεκτρονικά μέσα επηρέασαν επίσης τη δημοσιογραφία. Τέσσερις εγγενείς αλλαγές έχουν πραγματοποιηθεί:

πρώτον, απομάκρυνση από τις «σκληρές» ειδήσεις, ειδικότερα τις κοινοβουλευτικές ειδήσεις (Demertzis and Armenakis, 1999), την ξένη ειδησεογραφία, τον πολιτισμό και τις ερευνητικές ιστορίες · Δεύτερον, μια σχεδόν ολιστική απεικόνιση των ειδήσεων. Τρίτον, μια σύγκλιση με μια ατζέντα ταμπλόιντ, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας και ειδήσεις για το έγκλημα · και, τέταρτο, περισσότερα χαρακτηριστικά που επικεντρώνονται στα προβλήματα της καθημερινής ζωής. (Παπαθανασόπουλος, 1997)

Αυτή η δημοσιογραφική προσέγγιση έχει γίνει πρότυπο για όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Στην εποχή του κρατικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου, ο στενός έλεγχος των ηλεκτρονικών μέσων από την κυβέρνηση μπορεί να μείωσε την αξιοπιστία τους στο κοινό αλλά αυτό έδωσε στις εφημερίδες ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Στην πραγματικότητα, δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξουμε ότι ο καθημερινός Τύπος της Αθήνας στη δεκαετία του 1970 και τη δεκαετία του 1980 θεωρήθηκε το βασικό μέσο μαζικής ενημέρωσης για τη διάδοση πολιτικών πληροφοριών για τους Έλληνες πολίτες (Carmocolias, 1981). Με την είσοδο των ιδιωτικών καναλιών, αυτό το συγκριτικό το πλεονέκτημα χάθηκε. Η επίθεση του ιδιωτικού ραδιοφώνου και της τηλεόρασης επιδείνωσε την κρίση στον τύπο, αλλάζοντας δραστικά τους τρόπους με τους οποίους το κοινό αποκτά πληροφορίες. Αυτό που έκαναν οι περισσότερες εφημερίδες ήταν να μιμούνται το μοντέλο της τηλεοπτικής δημοσιογραφίας, το οποίο μάλιστα δεν μπορούσαν να ανταγωνιστούν (Παπαθανασόπουλος, 2001).

Από την άλλη πλευρά, με μερικές εξαιρέσεις, ο έντυπος τύπος έχει παραμείνει ενοχλητικά κομματικός, πολύχρωμος, υπερβολικός, μερικές φορές διασταυρούμενος και σε ορισμένες περιπτώσεις δεμένος με επίθετα που στα περισσότερα δυτικά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα θεωρούνταν ασυμβίβαστα με τη δικαιοσύνη.

4.2.1 Επιδράσεις στο επαγγελματικό σύστημα αξιών

Κάποιος μπορεί να πει ότι η εμπορευματοποίηση και η ταχεία ανάπτυξη της ελληνικής αγοράς των μέσων ενημέρωσης ενίσχυσε την κοινωνική και επαγγελματική ισχύ του Έλληνα δημοσιογράφου. Αλλά είναι αμφισβητήσιμο αν ένας Έλληνας δημοσιογράφος μπορεί να υπερισχύσει της επιρροής που δέχεται από την ιδιοκτησία, καθώς οι απόψεις του δεν μπορούν να είναι ανεξάρτητες από τη «γραμμή» του μέσου ενημέρωσης στο οποίο εργάζεται. Αυτή η έλλειψη ανεξαρτησίας δεν είναι νέα. Μπορεί να φανεί στις διάφορες επικλήσεις από κορυφαίους

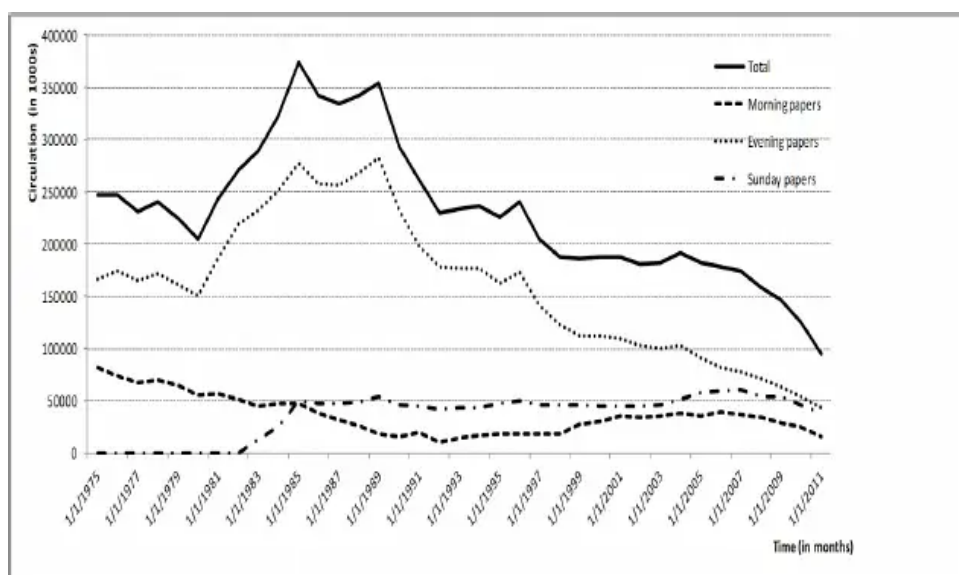
δημοσιογράφους να υιοθετήσουμε αρχές αντικειμενικής και ουδέτερης δημοσιογραφίας, που σχετίζονται κυρίως με την υιοθέτηση κώδικα δεοντολογίας των μέσων ενημέρωσης και τη δημιουργία πανεπιστημιακών σχολών δημοσιογραφίας (Τζανατάκος, 1985: 150, Κομίνης, 1985: 25)

Αν και οι σχολές μέσων στα πανεπιστήμια δημιουργήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η κοινή γνώμη και πολλοί δημοσιογράφοι θεωρούσαν ακόμη ότι ο δημοσιογράφος σχηματίζεται στη δουλειά. Το 1998, ενώ 58,6% των δημοσιογράφων πτυχίο πανεπιστημίου, μόνο το 7,8 τοις εκατό διαθέτει πτυχία μέσων (V-PRC, 1998)

4.2.2 Η Κρίση της Ελληνικής Δημοσιογραφίας.

Ένα από τα κύρια στοιχεία της κρίσης στο ελληνικό τοπίο των μέσων ενημέρωσης ήταν η συνεχής πτώση των αριθμών κυκλοφορίας εφημερίδων. Όπως φαίνεται στο Σχήμα 1, από την κορυφή περίπου 35 εκατομμυρίων αντιγράφων που πουλήθηκαν το 1989, ο αριθμός μειώθηκε σε λιγότερο από 10 εκατομμύρια το 2011. Ενώ οι πρωινές και Κυριακές εφημερίδες κατάφεραν να διατηρήσουν τουλάχιστον μια σταθερή αναγνωσιμότητα για τα τελευταία 20 χρόνια, οι βραδινές εφημερίδες, που παραδοσιακά διαβάζονταν από την πλειοψηφία των ανθρώπων, υπέστησαν συνεχείς απώλειες από το 1989 και έπειτα.

Σχήμα 1

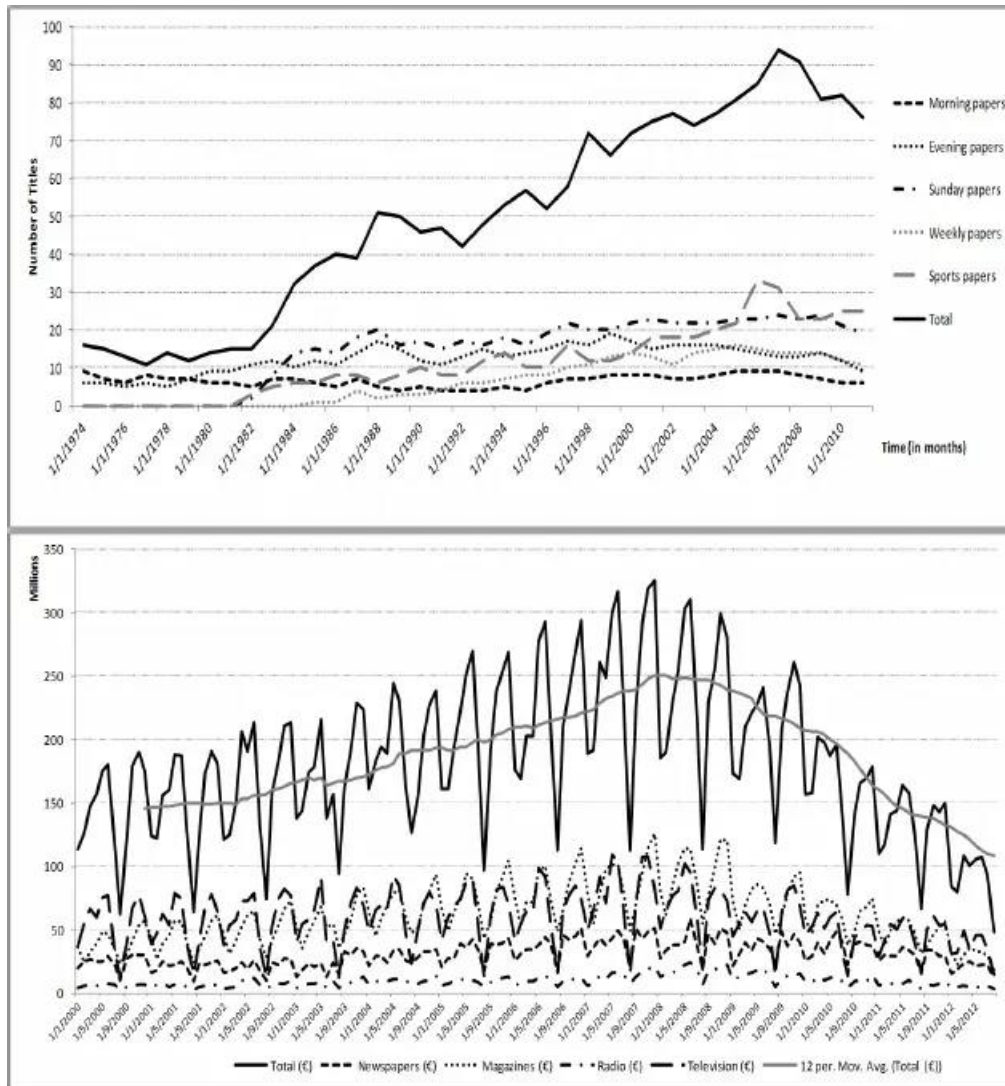
Σχήμα

1:

Κυκλοφορίες εφημερίδων, 1975-2011, οι ίδιοι υπολογισμοί που βασίζονται σε δεδομένα από την Ένωση Καθημερινών Εφημερίδων Αθηνών

Σχήμα 2 & 3

Σχήμα 2: Αριθμός τίτλων εφημερίδων, 1974-2010, οι ίδιοι υπολογισμοί που βασίζονται σε δεδομένα από την ένωση Daily Publishers Association της Αθήνας

Σχήμα 3: Δαπάνες διαφήμισης (σε εκατ. Ευρώ), 2000-2012, δικό σας υπολογισμοί με βάση δεδομένα από την Ένωση Καθημερινών Εφημερίδων Αθηνών και πρόσθετα δεδομένα από την Media Services S.A

Το σχήμα 2 δείχνει το παράδοξο της ύπαρξης περισσότερων από 70 τίτλων εφημερίδων στη χώρα των 10 εκατομμυρίων που πάσχουν από χρόνια στοιχεία χαμηλής κυκλοφορίας. Για να το θέσουμε σε προοπτική, το Ηνωμένο Βασίλειο έχει λιγότερους από 25 τίτλους εθνικών ημερήσιων, εβδομαδιαίων και Κυριακών εφημερίδων. Το παράδοξο, που έχει ήδη αναγνωριστεί από τον Παπαθανασόπουλο, ο οποίος μιλούσε για την κρίση στην ελληνική δημοσιογραφία ήδη από το 2001, αποδίδεται στον πολιτικό ρόλο των εφημερίδων στην Ελλάδα. Όπως υποστήριξε ο Παπαθανασόπουλος (2001), οι εφημερίδες δεν θεωρούνται οικονομική επιχείρηση αλλά ως μέσο για την άσκηση πολιτικής πίεσης. Αυτό γίνεται ακόμη πιο ξεκάθαρο από τα μειωμένα έσοδα από τη διαφήμιση, όπως φαίνεται στο Σχήμα 3

Η χρήση της ελληνικής δημοσιογραφίας ως μέσου επιρροής διαφόρων επιχειρηματιών είχε σημαντικές επιπτώσεις στην αξιοπιστία της. Μια πρόσφατη έρευνα του Eurobarometer αποκαλύπτει ότι η ελληνική δημοσιογραφία έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας: μόνο το 28% δήλωσε ότι εμπιστεύεται τον Τύπο και το 22% ότι εμπιστεύονται τις τηλεοπτικές ειδήσεις σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 43% και 53% αντίστοιχα (EC, 2011). (European Commission ,2011 Eurobarometer)

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες καθιστούν την κατάσταση εξαιρετικά ευμετάβλητη. Οι εκδότες / οργανισμοί μέσω μαζικής ενημέρωσης θέλουν να διατηρήσουν την πιθανή πολιτική επιρροή που μπορούν να αποφέρουν, αλλά δεν είναι πλέον πειστικοί. Αυτό οδήγησε σε σημαντική αποεπένδυση από τον τομέα των μέσων ενημέρωσης. Έχουν κλείσει αρκετοί τίτλοι, όπως οι Ελεύθερος Τύπος, Απογευματινή, Ελευθεροτυπία (η οποία έχει πλέον αναδημοσιευτεί) και οι Athens News. Ορισμένοι οργανισμοί μέσω ενημέρωσης δήλωσαν πτώχευση ή ζήτησαν προστασία από πιστωτές (IMAKO, ALTER, Limperis)

Για να επιδεινωθεί η κατάσταση, το καλοκαίρι του 2013, η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να κλείσει τον δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό φορέα ERT, φαινομενικά για να ανοίξει ο δρόμος για έναν νέο, «λιτό» ραδιοτηλεοπτικό σταθμό. Αυτό οδήγησε στην απώλεια 2.656 δημοσιογραφικές και σχετικές με τα μέσα ενημέρωσης θέσεις εργασίας (wikipedia). Υπάρχουν πολλές εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις που ασκήθηκαν από δημοσιογράφους και άλλους στα μέσα ενημέρωσης που ζητούν τους μη καταβεβλημένους μισθούς. Ο αριθμός των απολύσεων είναι μεγάλος και παρόλο που δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία, ο Δημήτρης Τρίμης, πρόεδρος της Ένωσης Δημοσιογράφων Αθηνών έως το 2013, εκτιμά ότι το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των

δημοσιογράφων είναι περίπου 30%, ενώ ένας σημαντικός αριθμός δημοσιογράφων είναι χαμηλόμισθοι ή οφείλουν χρήματα (Ανγι, 7 Απριλίου 2013). Υπάρχει, όπως και με άλλους τομείς στην Ελλάδα, μια επιβεβλημένη ευελιξία των συνθηκών εργασίας, με λίγους, αν υπάρχουν, δημοσιογράφους να έχουν μόνιμες συμβάσεις εργασίας. Μερικοί εργάζονται σε ανεξάρτητη βάση, πληρώνονται ανά τεμάχιο που δημοσιεύεται ενώ άλλοι εργάζονται με πληρωμή σε μετρητά (Ευστράτογλου Αντιγόνη 2012)

Σύμφωνα με την έρευνα με θέμα **“Media Policy and Independent Journalism in Greece** των Δημήτρη Μπουκά & Πέτρου Ιωσιφίδη, (2015) το κλείσιμο της ΕΡΤ άφησε επίσης την ανάπτυξη της ψηφιακής επίγειας τηλεόρασης (DTT) στους μεγάλους ιδιωτικούς φορείς εκμετάλλευσης μέσων, με περαιτέρω συνέπειες στον πλουραλισμό και τη δημοκρατία. Τα τελευταία πέντε χρόνια, η κοινοπραξία Digea, που ελέγχεται από τα ιδιωτικά εθνικά τηλεοπτικά κανάλια, έχει καθιερωθεί ως ο μοναδικός πάροχος της DTT στην Ελλάδα. Στην πρόσφατη δημοπρασία για την κατανομή ψηφιακών συχνοτήτων, η Digea ήταν ο μόνος υποψήφιος και τώρα μπορεί να λάβει αποφάσεις για ζητήματα όπως η μορφή ψηφιακής συμπίεσης, οι ψηφιακές συχνότητες που θα χρησιμοποιηθούν και οι τομείς όπου θα ξεκινήσει η ταυτόχρονη μετάδοση. Η Digea ελέγχει το ψηφιακό έδαφος και το μονοπώλιό της δημιουργεί ανησυχίες για τον πλουραλισμό και την ανεξάρτητη δημοσιογραφία

4.3. Ο Κώδικας Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας

Η προώθηση των επαγγελματικών συμφερόντων των δημοσιογράφων που απασχολούνται στις εφημερίδες και στα ηλεκτρονικά μέσα, εξασφαλίζεται μέσω της δημιουργίας τεσσάρων περιφερειακά οργανωμένων συνδικάτων, εκ των οποίων τα δύο είναι τα πιο εξέχοντα: η Ένωση Δημοσιογράφων των Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ) και η Εφημερίδες Ένωσης Δημοσιογράφων Μακεδονίας-Θράκης (ΕΣΗΕΜ-Θ). Η Ένωση Περιοδικών και Ηλεκτρονικών Τύπος (ΕΔΗΠΤ) εκπροσωπεί δημοσιογράφους που εργάζονται για τα περιοδικά, αλλά και για τα διαδικτυακά μέσα. Ομαδοποιημένοι στο πλαίσιο της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ένωσης Συντακτών (Π.Ο.Ε.ΣΥ.), έχουν ως κύριο στόχο, μέσω των συνδικάτων αυτών, να διαπραγματευτούν συμβάσεις εργασίας, μισθούς, συνθήκες εργασίας και παροχές κοινωνικής ασφάλισης, τόσο με το κράτος, όσο και με τους εργοδότες. Τα συνδικάτα είναι επίσης επιφορτισμένα με την εποπτεία της ηθικής απόδοσης των δημοσιογράφων, την αυτορρύθμιση

της επαγγελματικής συμπεριφοράς των δημοσιογράφων και την προστασία των αρχών της δημοσιογραφικής αυτονομίας και της συντακτικής ανεξαρτησίας.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας για τους δημοσιογράφους και για τα οπτικοακουστικά προγράμματα εκδόθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και δημοσιεύθηκε το 1990 ως μέρος μιας συλλογικής σύμβασης που υπογράφηκε από την ΕΣΗΕΑ και τη διαχείριση της ΕΡΤ. Οι κανόνες του κώδικα ισχύουν για τις δημόσιες ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, τόσο τις εθνικές όσο και τις τοπικές, καθώς επίσης και για τους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς. Όσον αφορά τη δημοσιογραφία, ο Κώδικας αναφέρει ότι:

- Η δημοσιογραφία είναι επάγγελμα.
- Η αλήθεια και η παρουσίασή της αποτελούν το κύριο μέλημα του δημοσιογράφου.
- Ο δημοσιογράφος υπερασπίζεται πάντα την ελευθερία του Τύπου, την ελεύθερη και αδιάκοπη διάδοση ιδεών και ειδήσεων, καθώς και το δικαίωμα στην αντιπολίτευση.
- Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, οι θεσμοί, οι τρόποι και τα έθιμα των εθνών, των ανθρώπων και των φυλών, καθώς και η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή των πολιτών, είναι σεβαστά και απαραβίαστα.
- Το πρωταρχικό καθήκον του δημοσιογράφου είναι η προστασία των ελευθεριών και της δημοκρατίας των ανθρώπων, καθώς επίσης και η προώθηση των κοινωνικών και κρατικών θεσμών.
- Ο σεβασμός των εθνικών και λαϊκών αξιών και παράλληλα η προστασία των συμφερόντων των ανθρώπων, θα πρέπει να εμπνέουν τους δημοσιογράφους στην άσκηση του επαγγέλματός τους.
- Οι δημοσιογράφοι πρέπει να απορρίψουν οποιαδήποτε παρέμβαση που αποσκοπεί στην απόκρυψη ή τη διαστρέβλωση της αλήθειας.
- Η πρόσβαση σε πηγές ειδήσεων οφείλει να είναι δωρεάν, προσιτή και χωρίς εμπόδια για τους δημοσιογράφους, οι οποίοι δεν έχουν καμία υποχρέωση να αποκαλύψουν τις πηγές των πληροφοριών τους.
- Το επάγγελμα της δημοσιογραφίας δεν μπορεί να ασκηθεί για αυτοεξυπηρετούμενους σκοπούς.

- Οι δημοσιογράφοι δεν θα έπρεπε να αποδέχονται κανένα πλεονέκτημα, όφελος ή υπόσχεση παροχών σε αντάλλαγμα με τον περιορισμό της ανεξαρτησίας της γνώμης τους κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους.

Τα πειθαρχικά συμβούλια των συνδικάτων, ερευνούν φερόμενες παραβιάσεις του κώδικα, κυρίως βάσει συγκεκριμένων καταγγελιών (αν και αυτό δεν είναι απαραίτητο) και έχουν την εξουσία να τιμωρούν δημοσιογράφους (π.χ. με επιπλήξεις, με αναστολή συμμετοχής ή ακόμα και απέλαση) οι οποίοι κρίνονται ένοχοι για παραβιάσεις, όπως δυσφήμιση, παραμόρφωση των γεγονότων ή αντι-συλλογική συμπεριφορά. Τέτοιες κυρώσεις ισχύουν μόνο για δημοσιογράφους που είναι μέλη, γεγονός που περιορίζει την αυτορρύθμιση μέσω του κώδικα, καθώς η συμμετοχή σε επαγγελματική ένωση δεν είναι υποχρεωτική για τους δημοσιογράφους (Psychogyiouroulos et al., 2011).

4.4 Νομοθετικό Περιβάλλον Ελλάδας

Το Σύνταγμα του 1975 εγγυάται την ελευθερία της έκφρασης. Το άρθρο 14, παράγραφος 1 ορίζει ότι «κάθε άτομο είναι ελεύθερο να εκφράσει και να διαδώσει τις σκέψεις του σε προφορική ή γραπτή μορφή, και μέσω του Τύπου, σύμφωνα με το Νόμο». Το άρθρο 14 ορίζει επίσης ότι ο τύπος είναι ελεύθερος. Απαγορεύεται η λογοκρισία, καθώς και η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων δημοσιεύσεων πριν ή μετά τη δημοσίευση. Επιπλέον, το άρθρο 14 εγγυάται το δικαίωμα απάντησης σε σφάλματα που δημοσιεύθηκαν στον τύπο ή σε κάποια τηλεοπτική ή ραδιοφωνική μετάδοση.

Ταυτόχρονα, ο Αστικός Κώδικας, στο άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 5, εγγυάται το δικαίωμα σεβασμού της προσωπικότητας κάποιου, καθώς και το δικαίωμα στην ανάπτυξη όλων των πτυχών της προσωπικότητας. Το άρθρο 9Α ορίζει ότι «Ο καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύεται από τη συλλογή, την επεξεργασία και την ανάπτυξη, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, ιδιωτικών δεδομένων, σύμφωνα με το Νόμο» .

Αυτό το πλαίσιο, σχετίζεται κυρίως με περιπτώσεις έκθεσης προσωπικών δεδομένων ενός ατόμου, παρά τη θέλησή του, καθώς τα δικαιώματα που προστατεύονται από τα παραπάνω άρθρα ενδέχεται να έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους. Δεδομένου ότι το Σύνταγμα δεν δίνει προτεραιότητα στο δικαίωμα που αφορά στην ελευθερία του λόγου έναντι του δικαιώματος στην

προστασία της ιδιωτικής ζωής, τα αντιθετικά αυτά δικαιώματα πρέπει να είναι ισορροπημένα εκ των προτέρων και σε σχέση με το πλαίσιο κάθε υπό εξέταση υπόθεσης.

Σε τέτοιες περιπτώσεις, η έννοια του «δικαιολογημένου δημοσίου συμφέροντος» λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση της ισορροπίας μεταξύ των δύο συγκρουόμενων δικαιωμάτων (δικαίωμα έκφρασης και δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας, της φήμης, της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων κάποιου). Η νομολογία αναγνωρίζει το ενδιαφέρον (συμπεριλαμβανομένων των προσωπικών τους δεδομένων) που προσελκύουν τα δημόσια πρόσωπα, αλλά μόνο στο βαθμό που αυτό συνδέεται με τον δημόσιο ρόλο τους. Αναγνωρίζει επίσης ότι οι δημοσιογράφοι του Τύπου, ειδικότερα, έχουν δικαιολογημένο επαγγελματικό συμφέρον να φέρουν στο φως πτυχές της ιδιωτικής ζωής τέτοιων μορφών, όταν αυτές συνδέονται με την πολιτική διαδικασία ή έχουν κάποιο δημόσιο ρόλο. Ταυτόχρονα, η προσβολή, η συκοφαντία και η συκοφαντική δυσφήμιση θεωρούνται ποινικά αδικήματα (άρθρο 361-363 του Ποινικού Κώδικα), το οποίο συνιστά σημαντικό περιορισμό στη δημοσιογραφική ελευθερία. Ωστόσο, οι δημοσιογράφοι που επηρεάζονται καλύπτονται εάν οι πληροφορίες που δημοσιεύονται είναι αληθείς και εμπλέκεται το «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» (Αρθ. 366, 367) (Psychogiopoulos et al., 2011).

Ο νόμος 2472/1997, ο οποίος ενσωματώνει την Ευρωπαϊκή Οδηγία 95/46 / ΕΚ, και βασίζεται στα Άρθρα 2 (παράγραφος 1), 5 (παράγραφος 1) και 9 και 9Α του Συντάγματος, επιχειρεί να αντιμετωπίσει το παραπάνω ζήτημα ορίζοντας ότι, η επεξεργασία απλών προσωπικών δεδομένων δημοσίων προσώπων από τα μέσα ενημέρωσης και τους υπαλλήλους τους βασίζεται σε μια απόφαση σχετικά με την ανάγκη ικανοποίησης του δικαιώματος της ενημέρωσης που επιδιώκει ο φορέας. Στην περίπτωση επεξεργασίας πιο ευαίσθητων δεδομένων, είναι σκόπιμο να υπάρχει απόλυτη αναγκαιότητα για την συγκεκριμένη ενέργεια. Ο νόμος 2472/1997 δεν επιλύει το ζήτημα των ανταγωνιστικών δικαιωμάτων, αλλά φαίνεται να παρέχει ένα μικρό πλεονέκτημα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (DPA), που ιδρύθηκε με τον Ν. 2472/1997, διερευνά τη νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με βάση τις παραπάνω αρχές (Καρακώστας και Βρεττού 2011).

Το περιεχόμενο οπτικοακουστικών μέσων υπόκειται σε κρατική ρύθμιση. Ο κανονισμός και η αυτορρύθμιση, ισχύουν για τις ηλεκτρονικές εκδόσεις των μέσων εκτύπωσης, καθώς και για τις

εκπομπές που πραγματοποιούνται στο Διαδίκτυο. Η ελευθέρωση των ραδιοηλεκτρονικών εκπομπών γύρω στο 1989-1990 οδήγησε στον νόμο 2328/1995, ο οποίος επιδίωξε να καθορίσει τους νομικούς κανόνες, αλλά και τους κανόνες γενικότερα που διέπουν τη δομή και το περιεχόμενο του ιδιωτικού ραδιοφώνου και τηλεόρασης. Ο νόμος 2472/1997 ισχύει επίσης για τα οπτικοακουστικά μέσα, ενώ το Προεδρικό Διάταγμα 77/2003 καθιέρωσε μια σειρά αρχών για τους δημοσιογράφους και το προσωπικό των μέσων μαζικής ενημέρωσης που ισχύουν για όλες τις δημόσιες και ιδιωτικές τηλεοράσεις και τα ραδιόφωνα: προστασία του πολιτικού πλουραλισμού και πολυμορφία των απόψεων, απαγόρευση των διακρίσεων, σεβασμός της προσωπικότητας και της ιδιωτικής ζωής, ο διασταυρούμενος έλεγχος των πληροφοριών και το δικαίωμα διατήρησης της εμπιστευτικότητας των πηγών (Psychogiorgiouetal., 2011). Επιπλέον, ένας πρόσφατος αντιρατσιστικός νόμος 4285/2014 ποινικοποιεί τη δημόσια έκφραση μίσους (μέσω του Τύπου, της μετάδοσης ή του Διαδικτύου) εναντίον προσώπων ή ομάδων για λόγους χρώματος, φυλής, εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή σεξουαλικού προσανατολισμού.

Το προεδρικό διάταγμα 131/2003 (το οποίο μετέφερε την οδηγία της ΕΕ για το ηλεκτρονικό εμπόριο και εφάρμοσε τις διατάξεις της ΕΕ σχετικά με την ευθύνη των διαμεσολαβητών του Διαδικτύου) ρυθμίζει το περιεχόμενο βάσει της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης στο διαδικτυακό περιβάλλον. Οι πάροχοι υπηρεσιών Διαδικτύου (ISP) εξαιρούνται από οποιαδήποτε ευθύνη σχετικά με τις πληροφορίες που διαβιβάζουν ή αποθηκεύουν, αλλά υποχρεούνται να ενημερώνουν αμέσως τις αρμόδιες εγχώριες αρχές για τυχόν φερόμενες παράνομες δραστηριότητες. Ωστόσο, το άρθρο 20 παράγραφος 1, ορίζει ότι οι κανόνες προστασίας των δεδομένων εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής του προεδρικού διατάγματος (Psychogiorgiouetal., 2011). Η ευθύνη για περιεχόμενο αποτελεί ένα ακανθώδες και καιρίο ζήτημα, ιδίως στην περίπτωση των ιστολογίων, δηλαδή του διαδικτύου. Σε γενικές γραμμές, την κύρια ευθύνη για το περιεχόμενο τη φέρει ο συγγραφέας ή ο blogger, ο οποίος δεν μπορεί να αναγνωριστεί εύκολα λόγω της εμπιστευτικότητας των επικοινωνιών (άρθρο 19 του Συντάγματος). Οι μπλόγκερς δεν φέρουν ευθύνη για περιεχόμενο τρίτων, αλλά υπάρχει μια συνεχής συζήτηση σχετικά με τον τρόπο ρύθμισης αυτού του τύπου περιεχομένου, πιθανώς με τη διάκριση μεταξύ περιεχομένου που είναι πολιτικό ή τρέχοντα θέματα και άλλα.

Εξετάζοντας ορισμένες πρόσφατες υποθέσεις, η Ψυχογιούλου ισχυρίζεται ότι η ελληνική νομολογία δίνει κυρίως προτεραιότητα στην προστασία των ιδιωτικών δεδομένων, έναντι της ελευθερίας της έκφρασης, ακόμη και όταν υπάρχει δικαιολογημένο δημόσιο συμφέρον. Σε

αντίθεση με τη νομολογία που ισχύει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και αντιθέτως με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η ελληνική νομολογία σε αυτό το ζήτημα δεν ακολουθεί ένα καθορισμένο σύνολο κριτηρίων, όπως το εάν εμπλέκεται μια δημόσια προσωπικότητα, εάν υπάρχει δικαιολογημένο δημόσιο συμφέρον, εάν ένας δημοσιογράφος ενήργησε με καλή πίστη, αν οι ισχυρισμοί βασίζονται σε ορθή έρευνα, αληθινές περιπτώσεις, ή ακόμα και αν οι κρίσεις αξίας βασίζονται σε πραγματικά γεγονότα. Στην πραγματικότητα, «Η έντονη κριτική, αν και προβλέπεται από το Ελληνικό Σύνταγμα, δεν ερμηνεύεται με τον σωστό τρόπο. Οι Psychogiorgioulou et al. (2011) υποστηρίζουν ότι η ελληνική νομολογία, καθώς επίσης και οι ανεξάρτητες αρχές όπως το ΕΣΡ (Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης) ήταν ασυνεπείς. Πιο συγκεκριμένα, περιορίζουν τη δημοσιογραφική ελευθερία έκφρασης όταν εμπλέκονται πολιτικές προσωπικότητες, ενώ από την άλλη επιτρέπουν την κατάφορη παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. Είναι αρκετοί αυτοί που μπορούν να επιβεβαιώσουν το γεγονός ότι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) λειτουργεί με πολύ αμφίσημο τρόπο, υποστηρίζοντας συντηρητικές αξίες, ενώ αγνοεί συχνά την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής και τις ρατσιστικές και αντι-μεταναστευτικές εκπομπές και δηλώσεις.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) αποτελεί ένα καταφύγιο για τους δημοσιογράφους και τα άτομα που ζητούν διόρθωση για την παραβίαση των δικαιωμάτων τους στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης σύμφωνα με το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΣΔΑ). Πράγματι, το ΕΔΑΔ αμφισβήτησε τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων σε αρκετές περιπτώσεις.

5. Συμπεράσματα

Οι όροι ηθική και δεοντολογία είναι ιδιαίτερα σημαντικοί γιατί αφενός η εφαρμογή τους συνεισφέρει στην ποιοτική ενημέρωση του κοινού και αφετέρου ενισχύουν το ρόλο της δημοσιογραφίας ως ελεγκτή της νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας.

Οι πυλώνες της ηθικής δημοσιογραφίας είναι η αλήθεια και η ακρίβεια ως προς το περιεχόμενο των πληροφοριών, η ανεξαρτησία των δημοσιογράφων από πολιτικά και οικονομικά κέντρα εξουσίας, η δικαιοσύνη και η αμεροληψία, ο ανθρωπισμός και η ευθύνη ότι οι πληροφορίες που μεταδίδει είναι αξιόπιστες.

Για την ερμηνεία των όρων ηθική και δεοντολογία επιχειρήθηκαν διάφορες προσεγγίσεις. Για τη διάκριση της σημασίας των όρων έχουν χρησιμοποιηθεί μέθοδοι όπως η ετυμολογική ερμηνεία, η φιλοσοφική ανάλυση και η ανάπτυξη θεωριών. Ως κύριο συμπέρασμα προκύπτει ότι η δεοντολογία έχει να κάνει με τη συμπεριφορά και η ηθική με τις πεποιθήσεις.

Η ανάγκη για ευρύτερη εφαρμογή των όρων αυτών οδήγησε στη συστηματική διδασκαλία τους. Η διδασκαλία της ηθικής και δεοντολογίας σε δημοσιογραφικές σχολές ξεκίνησε σχετικά πρόσφατα. Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι οι φοιτητές που παρακολουθούσαν μαθήματα ηθικής της δημοσιογραφίας ήταν πλειοψηφία σε σχέση με αυτούς που δεν τη θεωρούσαν σημαντική και στη μετέπειτα εργασιακή τους πορεία της απέδιδαν μεγαλύτερη αξία στην τήρηση της δεοντολογίας.

Στην πράξη η τήρηση η μη της δημοσιογραφικής ηθικής είναι αποτέλεσμα απόφασης του εκάστοτε Μέσου. Ο τρόπος με τον οποίο επιλέγουν να διαδώσουν ιδέες και πληροφορίες μπορεί να επηρεάσει καίρια το ακροατήριο και για το λόγο αυτό είναι σκόπιμη η τήρηση της δεοντολογίας.

Στις χώρες που αναφέρονται παραπάνω, οι διαφορές που παρατηρούνται αποτελούν συνέπεια της πολιτικής κατάστασης της κάθε χώρας μέσα στην ιστορία. Στην Αμερική υπήρξε πλήθος κωδίκων από πολύ νωρίς. Τα παλαιότερα έγγραφα ηθικής για δημοσιογράφους που υιοθετήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες εγκρίθηκαν από την Ένωση Εκδοτών Εφημερίδων το 1922. Η Αμερική προηγείται χρονικά κατά περίπου εβδομήντα χρόνια από τη Ρωσία που εξέδωσε τους πρώτους κώδικες δεοντολογίας τη δεκαετία του 1990. Η υπόθεση, ωστόσο, ότι

υπάρχουν χώρες, ειδικά οι Ηνωμένες Πολιτείες, με τις οποίες μπορεί να συγκριθεί η Ρωσία είναι εγγενώς λανθασμένη. Η εισβολή της Ρωσίας στη δημοκρατία είναι σχετικά πρόσφατη, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες αναπτύχθηκαν αποκλειστικά εντός των ορίων των δημοκρατικών αρχών. Έχουν καίριες διαφορές στην ιστορική ανάπτυξη, τους πολιτιστικούς κανόνες και τις κοινωνικές δομές. Στη Ρωσία το διαδίκτυο μπορεί να έδωσε την εντύπωση ότι αποτελεί διέξοδο για την απελευθέρωση του Τύπου. Ωστόσο η μη άσκηση λογοκρισίας σε αυτό αντικαταστάθηκε από την προπαγάνδα και την εύκολη ανίχνευση και παρακολούθηση των ακτιβιστών που εναντιώνονται στην κυβέρνηση.

Η κατάσταση στην Τουρκία είναι διαφορετική. Η χάραξη οποιασδήποτε πολιτικής σχετικά με τα ΜΜΕ αποτελεί δουλειά της Κυβέρνησης. Μπορεί στην αρχή να ακολούθησαν πιο μετριοπαθή πολιτική προκειμένου να εναρμονιστούν με τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο διαδικασίας ένταξης σε αυτή, ωστόσο η τάση των τελευταίων χρόνων είναι η στροφή στον συντηρητισμό. Συχνό φαινόμενο αποτελεί και η φυλάκιση δημοσιογράφων. Η ελευθερία του Τύπου υπερκαλύπτεται από την ανάγκη διαφύλαξης της εθνικής ασφάλειας. Τα ΜΜΕ δεν έχουν αναπτύξει ένα δικό τους κώδικα, αλλά οι αρχές μετάδοσης ρυθμίζονται από νόμους του κράτους.

Πάντως και στα ελληνικά Μέσα η κατάσταση δεν είναι ιδανική. Μπορεί η ταχεία ανάπτυξη της ελληνικής αγοράς των μέσων ενημέρωσης να ενίσχυσε την κοινωνική και επαγγελματική ισχύ του Έλληνα δημοσιογράφου. Ωστόσο, είναι αμφισβητήσιμο αν ένας Έλληνας δημοσιογράφος μπορεί να υπερισχύσει της επιρροής που δέχεται από την ιδιοκτησία του Μέσου στο οποίο εργάζεται. Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής δημοσιογραφίας ως μέσου επιρροής διάφορων επιχειρηματιών είχε σημαντικές επιπτώσεις στην αξιοπιστία της. Μια πρόσφατη έρευνα του Eurobarometer αποκαλύπτει ότι η ελληνική δημοσιογραφία έχει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας: μόνο το 28% δήλωσε ότι εμπιστεύεται τον Τύπο και το 22% ότι εμπιστεύονται τις τηλεοπτικές ειδήσεις.

Από την άλλη η κρίση οδήγησε στο κλείσιμο μεγάλες εφημερίδες ενώ οργανισμοί μέσω ενημέρωσης κήρυξαν πτώχευση. Το κλείσιμο της ΕΡΤ το 2013 πέρα από την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας επηρέασε την ανάπτυξη της ψηφιακής επίγειας τηλεόρασης (DTT). Τα τελευταία πέντε χρόνια, η κοινοπραξία Digea, που ελέγχεται από τα ιδιωτικά εθνικά τηλεοπτικά κανάλια, έχει καθιερωθεί ως ο μοναδικός πάροχος της DTT στην Ελλάδα. Η Digea ελέγχει το ψηφιακό έδαφος και το μονοπώλιό της δημιουργεί ανησυχίες για τον πλουραλισμό και την ανεξάρτητη δημοσιογραφία.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο κώδικας δεοντολογίας για τους δημοσιογράφους και για τα οπτικοακουστικά προγράμματα εκδόθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης και δημοσιεύθηκε πρόσφατα, το 1990 ως μέρος μιας συλλογικής σύμβασης που υπογράφηκε από την ΕΣΗΕΑ και τη διαχείριση της ΕΡΤ. Η Ελλάδα έχει ένα από τα πιο ολοκληρωμένα νομικά συστήματα και Συντάγματα και ο Κώδικας Δεοντολογίας ανταποκρίνεται και εναρμονίζεται πλήρως με αυτά. Τα συμβούλια μπορούν να επιβάλουν μόνο πειθαρχικές ποινές ενώ η Δικαιοσύνη μπορεί να παρέμβει για ό,τι αποτελεί σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα αδίκημα.

Βιβλιογραφία

- Avraamov, D. S. Professional'naya etikazhurnalista [Professionaljournalist'sethics]. Moscow, MGU, 2003, 272
- Bykov, A. Y., Georgieva, E. S., Danilova, Y. S., & Baychik, A. V. (2015). Codes of journalism ethics in Russia and the United States: Traditions and the Current Practice of Application. *International Review of Management and Marketing*, 5(1S), 55-59.
- Christians, C. G. (2005). Ethical theory in communications research. *Journalism Studies*, 6(1), 3-14.
- Christians, C. G. (2008). Between the summits: Media ethics theory, education and literature. *An ethics trajectory: Visions of media past, present and yet to come*, 29-53.
- Christians, C. G., & Lambeth, E. B. (1996). The status of ethics instruction in communication departments. *Communication Education*, 45(3), 236-243.
- Cooper, T. (1990). Comparative international media ethics. *Journal of Mass Media Ethics*, 5(1), 3-14.
- De Mooij, M. (2014). Mass media, journalism, society, and culture. In M. de Mooij (Ed.), *Human and mediated communication around the world*, 309–353
- Dzialoshinskii, I., 2001. What Future Awaits the Russian Press?: A Prognosis. *Russia's Fate Through Russian Eyes*. [print]. Boulder: Westview Press, 259-262, 266.
- Eid, M. (2014). Ethics, media, and reasoning: Systems and applications. In *Evolving issues surrounding technoethics and society in the digital age*, 188-192
- Gale, K., & Bunton, K. (2005). Assessing the impact of ethics instruction on advertising and public relations graduates. *Journalism & Mass Communication Educator*, 60(3), 272-285.
- Gordon, A. D. (1999). Media codes of ethics are useful and necessary to the mass media and to society. In A. D. Gordon, & J. M. Kittross (Eds.), *Controversies in media ethics*, 61–68

- Hanson, G. (2002). Learning journalism ethics: The classroom versus the real world. *Journal of Mass Media Ethics*, 17(3), 235-247.
- Iosifidis, P. and Boucas, D, (2015) Media Policy and independent journalism in Greece, 22-24
- Karakostas, I. and C. Vrettou (2011) 'Freedom of the Press and Private Data Protection', *NomikoVima*, 59, 3-14
- Koumarianou, C. (2005) 'The evolution of the Greek Press 1780–1922', on L. Droulia (ed.) *The Greek Press from 1784 till today: Historical and theoretical approaches*, 55–64
- Kurban, D., & Sözeri, C. (2012). Caught in the Wheels of Power. *TESEV Democratization Program Media Studies Series 3*, 25-26+37-43
- Lavdas, K. (2005) 'Interest groups in Disjointed Corporatism: Social dialogue in Greece and European 'competitive corporatism'', *West European Politics*, 28(2), 297- 316.
- Lee, B., & Padgett, G. (2000). Evaluating the effectiveness of a mass media ethics course. *Journalism & Mass Communication Educator*, 55(2), 27-39.
- Leslie, L. Z. (2000). *Mass communication ethics: Decision making in postmodern culture*. Houghton Mifflin College Division, 16.
- Litvinenko, A. (2012, June). Social media and perspectives of liquid democracy on the example of political communication of Pirate Party in Germany. In *The Proceedings of the 12th European Conference on e-Government in Barcelona*, 403-408
- MacBride, S. (2004). *Many voices, one world: Towards a new, more just, and more efficient world information and communication order*. Rowman & Littlefield.
- Morozov, E., (2010). *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. New York: Public Affairs. p. 59, 82, 107, 108.
- Nikonov, S. B. (2013). Information society in its function as an object of directed influence of noopolitics. *World Applied Sciences Journal*, 27(13), 241-246.

- Papadimitriou, D. (2005) 'The 20th century Greek press: Continuity and new tendencies', in L. Droulia (ed.), *The Greek Press from 1784 till today: Historical and theoretical approaches*. Athens: Institute of Neo-Hellenic Research (in Greek), 71-80
- Papathanassopoulos, S. (2001) 'Media Commercialisation and Journalism in Greece', *European Journal of Communication*, 16(4), 505-21
- Papathanassopoulos, S. (2014a) 'The Transition to Digital Television in Greece: Now What?', *International Journal of Digital Television*, 5(1), 19-30.
- Potolokova, M. O., & Kurysheva, Y. V. (2013). Internet-technology and marketing: Theoretical approach. *World Applied Sciences Journal*, 27(13 (A)), 266-269.
- Psychogiopoulou, E., D. Anagnostou, and A. Kandyla (2011) 'Does Media Policy Promote Media Freedom and Independence? The case of Greece'. Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP).
- Reis, R. (2000). Teaching Media Ethics in a multicultural setting. *Journal of Mass Media Ethics*, 15(3), 194-205.
- Remnick, D., (1997). *Resurrection: The Struggle for a New Russia*. New York: Random House. p. x, 10.
- Sandin, P. J. (2017). *Communicating Ethically: Character, Duties, Consequences, and Relationships*. Routledge, 86-87
- Spence, E. H., & Quinn, A. (2008). Information ethics as a guide for new media. *Journal of mass media ethics*, 23(4), 264-279.
- Voulgaris, Y. (2006). 'State and civil society: a relationship to be revisited?', *Greek Political Science Review*, 28, 5-33. (in Greek)
- Wilson, L.J., (1995). Communication and Russia: Evolving media in a changing society. *Social Science Journal*. 32 (2,3).
- Wright, D. K. (1996). Communication ethics. In M. B. Salwen, & D. W. Stacks (Eds.), *An integrated approach to communication theory and research*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 519-535

Ηλεκτρονικές πηγές

Avgi (2013), https://www.avgi.gr/koinonia/47536_dimitris-trimis-i-dimosiografia-na-ginei-mohlos-gia-ti-dimokratiki-anasykrotisi-tis

Ethical Journalism Network. <https://ethicaljournalismnetwork.org/who-we-are/5-principles-of-journalism>

Ethical Journalism Network.
<https://ethicaljournalismnetwork.org/resources/publications/manifesto-sustainable-journalism-south-east-europe-turkey>

Media use in the European Union Report

https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb76/eb76_media_en.pdf

Heritage, T., (2012). 'Russia's Pravda hits 100, still urging workers to unite'
<https://www.reuters.com/article/russia-pravda/russias-pravda-hits-100-still-urging-workers-to-unite-idUSL5E8G41L820120504>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%A1%CE%A4, Κλείσιμο της EPT